

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

VANKIEN JA HENKILÖKUNNAN KOKEMUKSIA KERAVAN VANKILAN PITKÄAIKAISVANKIEN OSASTOSTA

Heikkinen, Irene

Tuorila, Mauri

2011 Laurea Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

VANKIEN JA HENKILÖKUNNAN KOKEMUKSIA KERAVAN VANKILAN
PITKÄAIKAISVANKIEN OSASTOSTA

Irene Heikkinen
Mauri Tuorila
Rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2011

Irene Heikkinen ja Mauri Tuorila

Vankien ja henkilökunnan kokemuksia Keravan vankilan pitkäaikaisvankien osastosta

Vuosi 2011 Sivumäärä 60

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää Keravan pitkäaikaisvankien osaston vankien ja henkilökunnan kokemuksia osastosta. Opinnäytetyössä selvitetään vankien ja henkilökunnan kokemuksia osastoon ja sen toimintaan liittyen. Osastolle on sijoitettu elinkautisvankeja ja määräaikaista vankeusrangaistusta suorittavia vankeja. Osa toiminnasta on yhteistä kaikille ja osa ainoastaan elinkautisvangeille. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, onko osasto sellaisenaan tarpeellinen ja millä tapaa osaston toiminnassa on pyritty vastaamaan pitkäaikaisvankien tarpeisiin sekä ideoida näiden pohjalta kehittämisehdotuksia osaston toiminnan parantamiseksi.

Tutkimuksen kohderyhmänä on osaston henkilökunta ja vangit. Teoreettisena viitekehyksenä toimii pitkäaikainen vankeus lainsäädännön, teorioiden ja tutkimuksen pohjalta. Tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen. Aineisto koostuu kymmenestä puolistrukturoidusta teemahaastattelusta, jotka analysoitiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä.

Pitkäaikaisvankien osaston vangit ovat tyytyväisiä oloonsa osastolla. Osasto koettiin kaikilta tahoilta tarpeelliseksi eikä sillä koettu olevan suurta merkitystä onko osastolla elinkautis- vai pitkäaikaisvankina. Osasto koettiin rauhalliseksi onnistuneen vankisijoittelun tuloksena. Osastolla toimivat elinkautisvankien ryhmä ja osastokokous koettiin tarpeellisiksi, mutta niiden rakenteiden koettiin kaipaavaan selkeyttämistä. Henkilökunta ja vangit ilmaisivat kokemuksen puutteen pitkäaikaisvangeista ja tietotaidon puutteen tämän ryhmän tarpeisiin vastaamisesta. Osastoa on tähän asti kehitetty pitkälti vankilähtöisesti.

Tämän tutkielman tulosten mukaan pitkäaikaisvankien osasto on tarpeellinen ja suurimpana kehittämistarpeena nousi esiin osaston toiminnallisten rakenteiden ja toiminnan tavoitteen selkeyttäminen. Osasto on ollut toiminnassa kahden vuoden ajan ja henkilökunta toi esiin tarpeensa keskustella osaston toiminnasta ja mihin suuntaan osaston toimintaa kehitetään. Tämän opinnäytetyön aineistoa ja siinä esiin tulleita kehittämisehdotuksia voisi hyödyntää osaston toiminnan jatkosuunnittelussa.

Asiasanat: pitkäaikainen vankeus, elinkautinen vankeus, Keravan vankila

Irene Heikkinen and Mauri Tuorila

Inmates' and personnel's experiences concerning the long-term prisoners' section at Kerava prison

Year	2011	Pages	60
------	------	-------	----

The purpose of this thesis is to find out about the long-term sections personnel's and inmates' experiences concerning the long-term section of Kerava prison. In this thesis we examine the personnel's and inmates' experiences concerning the section and its function. There are both life- and long-term prisoners situated in the section. Some of the activities are for all the inmates, some only for life-sentenced prisoners. The focus of this thesis is to find out whether or not the section is essential as it is and how the needs of long-term prisoners are taken into account in the section's activities and functions and to develop ideas to improve the activities and functions in the section.

The target group of this thesis is the section's personnel and inmates. The theoretical framework of the study is long-term imprisonment based on legislation, theories and research. The study method is qualitative. The material consists of ten semi-structured interviews with several themes that were open for discussion. The material was analysed by abductive content analysis.

The inmates of the long-term section were basically satisfied with their being in the section. The section was considered necessary by all parties and having both life- and long-term prisoners on the same section had little meaning. The section was considered calm due to successful allocation. The group for life-sentenced inmates and the section's meeting were considered necessary, but the respondents felt that the structures need clarification. Both personnel and inmates expressed the lack of experience concerning long-term prisoners and the know-how of responding to their needs. The section has been developed with an inmate-oriented approach.

The section for long-term prisoners is necessary and its most important challenge of development is to clarify the section's functional structures and to clarify the objective of the action. The section has been operating for two years and the staff brought forward the need to discuss the section's current state and to decide what the section should be like. The material of this thesis and the improvement ideas could be utilized in the section's future planning.

Key words: Long-term imprisonment, life-sentence, Kerava prison

Sisällys

1	JOHDANTO	6
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA AIHEPIIRI.....	7
	2.1 Keravan vankila osana rikosseuraamuslaitosta.....	7
	2.1.1 Keravan vankilan pitkäaikaisvankien osasto	8
	2.2 Rangaistuksen turvallinen täytäntöönpano	9
3	PITKÄAIKAINEN VANKEUS TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ.....	11
	3.1 Pitkäaikaiseen vankeuteen liittyviä ilmiöitä ja käsitteitä	12
	3.2 Vankeuteen liittyviä sopeutumistapoja ja selviytymiskeinoja	16
	3.3 Elinkautinen vankeus pitkäaikaisena vankeusrangaistuksena	18
4	OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	20
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	20
	5.1 Aineiston keruu	21
	5.2 Aineiston analyysi	23
	5.3 Eettisyys ja luotettavuus.....	24
6	TUTKIMUSTULOKSET.....	25
	6.1 Henkilökunnan kokemuksia pitkäaikaisvankien osastosta.....	26
	6.2 Pitkäaikaisvankien osaston arkea ja näkemyksiä kehittämistarpeista henkilökunnan silmin	29
	6.3 Henkilökunnan ajatuksia pitkäaikaisvankeudesta	32
	6.4 Asiantuntijahaastattelu: vankilasta vapautuneiden vankien valvojana työskentelevän näkemyksiä pitkäaikaisvankeudesta.....	34
	6.5 Vankien kokemuksia Keravan vankilasta ja sen pitkäaikaisvankien osastosta.	35
	6.6 Vankien kokemuksia osaston arjesta ja näkemyksiä kehittämistarpeista	43
	6.7 Vankien ajatuksia pitkäaikaisvankeudesta.....	45
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	47
	7.1 Osaston tarpeellisuus	47
	7.1.1 Pitkäaikaisvankien sijoittaminen Keravan vankilaan.....	47
	7.1.2 Pitkäaikaisvankien oma osasto.....	49
	7.2 Vankien tarpeet ja miten osastolla on niihin vastattu.....	50
	7.3 Kehittämisehdotuksia.....	52
8	POHDINTA	55
	LÄHTEET	56
	LIITTEET	58
	Liite 1 Teemahaastattelun runko	58
	Liite 2 Alustava halukkuus osallistua tutkimukseen	59
	Liite 3 Suostumus haastatteluun.....	60

1 JOHDANTO

Pitkäaikaisvankeus kiinnostaa ihmisiä. Tästä on osoituksena lukuisat kuvaukset esimerkiksi kirjallisuudessa ja elokuvataiteessa. Vielä enemmän ihmisiä kiinnostavat pitkäaikaisvankeuteen johtaneet tapahtumat. Niiden tapahtumien kuvaamiseen käytetään paljon aikaa televisiossa eikä palstamillimetrit lehdistössäkään jää vähäisiksi. Pitkäaikaista vankeutta ja vankeutta yleensä on tutkittu kansainvälisesti vuosikymmenten kuluessa. Suomalaista tutkimusta vankilan osastosta, jonka toiminnan viitekehyksenä olisi pitkäaikaisvankeus, ei ole. Opinnäytetyömme pyrkii tutkielman osalta täyttämään tätä aukkoa.

Vaatimukset julkishallinnon tehostamisesta ovat saaneet huomion kiinnittymään viranomais-toiminnan panos-tuotos-suhteisiin. Myös vankiloilta vaaditaan arviointia, kehittämistä ja innovaatioita. Maaliskuussa 2011 Rikosseuraamuslaitoksen pääjohtaja Esa Vesterbacka linjasi toiminnan painopisteen siirtyvän rakenneuudistusten jälkeen toiminnan sisällölliseen kehittämiseen.

Keravan vankilan pitkäaikaisvankien osasto on ollut toiminnassa kaksi vuotta. Pitkäaikaisvankien sijoittaminen Keravan vankilaan on uusi asia vankilan historiassa. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on kartoittaa kokemuksia pitkäaikaisvankien osastosta, selvittää kehitystarpeita sekä tuoda niiden pohjalta esille kehittämisehdotuksia. Viitekehyksenä kehittämisehdotuksissa käytetään pitkäaikaisvankien tarpeita. Valitsimme näkökulmaksi pitkäaikaisen vankeuden, koska on täysin eri asia olla suorittamassa esimerkiksi kahdeksan kuukauden vankeusrangaistusta rattijuopumuksesta, kuin olla suorittamassa elinkautista vankeusrangaistusta murhasta. Tutkimusten mukaan useita vuosia kestävä vankilassaoloaika vaikuttaa ihmiseen eri tavalla kuin muutaman kuukauden vankeus. Vankilaturvallisuutta käsitellään tässä työssä lyhyesti, mutta se kuitenkin antaa ne raamit, joiden puitteissa muu toiminta vankilassa toteutetaan. Aineisto kerättiin haastatteluin, joissa haastattelimme henkilökuntaa ja vankeja. Lisäksi haastattelimme yhtä rikosseuraamustyöntekijää Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimistosta.

Opinnäytetyön seuraavassa kappaleessa kerromme Keravan vankilasta ja laitosturvallisuudesta. Kappale 3 sisältää opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen eli siinä kerromme pitkäaikaisvankeudesta. Kappaleessa 4 tuomme esille opinnäytetyön tavoitteen ja kappaleessa 5 käsittelemme opinnäytetyön aineistonkeruuta ja analysointia. Haastatteluaineistoon perustuvat tulokset kuvailemme kappaleessa 6 ja niistä tehdyt johtopäätökset esittelemme kappaleessa 7. Kappaleessa 8 pohdimme opinnäytetyöprosessia.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA AIHEPIIRI

Opinnäytetyön kohteena on Keravan vankilan pitkäaikaisvankien osasto. Tarkastelemme osaston tilaa pitkäaikaisen vankeuden näkökulmasta ja miten tämän erityisryhmän tarpeisiin on pyritty vastaamaan osaston toiminnassa. Aihetta ehdotettiin Keravan vankilasta keväällä 2010. Pitkäaikaisvankien osasto on uusi Keravalla. Se on ollut toiminnassa alle kaksi vuotta.

Haasteena on Keravan vankilan avoimuus suljettuna laitoksena. Aiemmin Keravan vankilaan sijoitettiin ensimmäistä vankeusrangaistustaan suorittavia vankeja ja nuorisovankeja. Aiemmin pitkäaikaisvangit vapautuivat "muurivankilasta" tai avolaitoksesta. "Muurivankilalla" tarkoitamme suljettua vankilaa, mitä ympäröi konkreettisesti muuri, esimerkkeinä Helsingin ja Riihimäen vankilat. Vankeuslain myötä pitkäaikaisvangit pääsääntöisesti vapautuvat kuuden kuukauden koevapauden kautta. Keravan vankilan pitkäaikaisvankien osasto on yksi porrassääntöä vaiheittaiseen siirtymiseen "muurivankilasta" vapauteen.

2.1 Keravan vankila osana rikosseuraamuslaitosta

Rikosseuraamuslaitoksen muodostavat keskushallintoyksikkö, kolme täytäntöönpanoaluetta ja terveydenhuoltoyksikkö. Täytäntöönpanoalueisiin kuuluvat alueilla sijaitsevat vankilat, yhdyskuntaseuraamustoimistot ja arviointikeskukset. Rikosseuraamusalaan kuuluu myös alan koulutuksesta vastaava Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Rikosseuraamuslaitoksen toimijoilla on yhteisenä perustehtävänä rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpano. Tässä tehtävässä rikosseuraamustyöntekijät ja laitoksen muut virkamiehet huolehtivat rangaistusten lainmukaisesta ja turvallisesta täytäntöönpanosta. Lainmukaisuus merkitsee myös normaalisuuseriaa noudattamista. Suoritettavalla seuraamuksella ei tulisi olla itse rangaistuksesta seuraavia rajoitteita enemmän kerrannaisvaikutuksia tuomitun elämään. Rangaistusaika pyritäänkin suunnittelemaan niin, että tuomittu voi kehittää valmiuksiaan rikoksettomaan elämään. Kun tuomittu saa rangaistusaikanaan harjaannusta elämänhallintaa tukevilla taidoilla, on hänellä paremmat mahdollisuudet rangaistuksen suoritettuaan sijoittua osaksi yhteiskuntaa sen täysivaltaisena jäsenenä. (Rikosseuraamuslaitoksen internetsivut.)

Keravan vankila on rakennettu vuonna 1891 ja se toimi Koivulan kasvatuslaitoksena aina vuoteen 1927, jolloin siitä tuli nuorisovankila. Tiloja on laajennettu vuosien mittaan useita kertoja. Suurin laajennus tehtiin kun vuonna 1965 valmistui erillinen nuoriso-osasto, mihin nuoret vangit sijoitettiin. Päärakennukseen sijoitettiin ensikertalaisia aikuisia vankeja. Vuonna 2001 vankiloiden nimiä uudistettiin ja Keravan nuorisovankilasta tuli Keravan vankila. Vuodesta 2000 sijoitteluohjeet muuttuivat ja vaatimus ensikertalaisuudesta vankilassa poistettiin. Keravan vankilaan sijoitettiin siis muitakin kuin ensikertalaisia. (Väkeväinen 2003, 9-18.) Nuori-

so-osasto lakkautettiin vuonna 2009 ja tiloihin muutti 1.4.2009 alkaen Helsingin avovankilan Vantaan osasto. Osasto on nyt nimeltään Keravan vankilan avovankilaosasto. (Rikosseuraamuslaitoksen internetsivut.)

2.1.1 Keravan vankilan pitkäaikaisvankien osasto

Pitkäaikaisvankien osasto on alle 10-paikkainen osasto, mihin on sijoitettuna pitkää määräaikaista vankeusrangaistusta suorittavat vangit sekä elinkautista vankeusrangaistusta suorittavat vangit. Elinkautisvangeille pyritään tarjoamaan yksittäissellit. Osasto on puoliksi avoin eli vangit pääsevät selleistään yhteiseen tilaan päiväsaikaan, mutta osaston ovi on avoinna tarkasti rajattuina aikoina, jolloin heillä on mahdollisuus soittaa viiden minuutin puhelu ja käydä suihkussa. Vangit ruokailevat ruokalassa muiden vankien kanssa. Vangeilla on mahdollisuus osallistua työtoimintaan arkisin ammattikurssikeskuksessa metallialan kurssille, lavahallilla isompien puutöiden parissa tai puusepänerveilla pienempiä puutöitä tehden. Viikonloppuisin vangit voivat tavata vankilan ulkopuolisia ihmisiä valvotuissa tapaamisissa rajatun ajan. Vierailijoiden tiedot täytyy ilmoittaa etukäteen. Vankien on mahdollista saada valvomaton perhetapaaminen perheen kanssa. Vankien on mahdollisuus saada haltuunsa henkilökohtaisia tavaroita siltä osin, kun vankilan hallussapitomääräykset antavat myöden. Vankilassa on järjestyssäännöt, mitkä määrittelevät vankilan toimintoja. Osastolla on oma päiväjärjestys, mikä määrittelee ovien aukiolot ja päivärutiinien aikataulut. Pitkäaikaisvankien osasto on sitoumusosasto, mikä merkitsee sitä, että vangeilta voidaan ottaa virtsanäyte päihteettömyyden varmistamiseen.

Päihdeohjaaja, opinto-ohjaaja sekä liikunnanohjaaja ohjaavat ruoka-, keskustelu- ja liikuntaryhmää osaston elinkautisvangeille. Osaston määräaikaista rangaistusta suorittavat vangit eivät saa osallistua ryhmään. Ryhmän toimintoina vuorottelevat liikunta joka toinen viikko ja ruoka- tai keskusteluryhmä joka toinen viikko. Helena Rapeli, joka työskentelee Keravan vankilassa päihdeohjaajana, aloitti opintoihinsa (psykoterapeuttiset vuorovaikutustaidot) liittyvänä kehittämishankkeena elinkautisvankien ryhmän Keravan vankilassa kesäkuussa 2009. Lähtökohtana kehittämishankkeelle oli tilanne, että Keravan vankilaan oli sijoitettu elinkautisvankeja vain satunnaisesti. Rapeli toteaa, että Keravan vankilan nuoriso-osastolla hankittu työkokemus ja taidot ovat eri asia kuin mitä elinkautisvankien kanssa työskentelyssä tarvitaan (Rapeli 2009, 2). ”Ryhmän toiminnan ja sisällön suunnittelun päätin jättää tehtäväksi yhdessä vankien kanssa.” (Rapeli 2009, 3).

Osastolla pidetään säännölliseksi tarkoitettu osastokokous. Kokoukseen osallistuvat henkilökunta ja osaston vangit. Kokouksista laaditaan pöytäkirja. Osastokokouksessa on tarkoitus kä-

sitellä osastoon ja sen toimintaan liittyviä asioita. Osastokokouksen on tarkoituksena olla kehittämistävälineenä osaston toimintaa suunniteltaessa.

2.2 Rangaistuksen turvallinen täytäntöönpano

Rangaistuksen turvallinen täytäntöönpano ja vankilaturvallisuus on perusteltua ottaa huomioon vankilassa tapahtuvassa toiminnassa. Kaikkia vankilassa tehtäviä toimenpiteitä tarkastellaan myös turvallisuusnäkökulmasta. Turvallisuusnäkökulma on välttämätön kaikessa osastoon liittyvässä toiminnassa, sillä turvallisuus määrittelee ne raamit, joiden puitteissa osasto voi toimia. Rangaistuksen täytäntöönpanon on oltava turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille (VankL 1 luku 3 § 2 mom.). Säännös edellyttää, että turvallisuustarpeita tarkastellaan eri näkökulmista, jolloin turvallisuustarpeet eivät välttämättä ole yhdensuuntaiset (Myhrberg 2007, 15).

Turvallisuuden käsite esiintyy monissa tutkimuksissa määrittelemättömänä. Turvallisuus on monimutkainen, laaja ja suhteellinen käsite, jonka tarkka määrittely on vaativaa. Siitä puhutaan riskin vastakohtana tai vaaran puuttumisena. Turva on turvallisuuden kantasana, joka rinnastetaan hoivaan ja suojaan. Turvallisuus on johdannainen käsite ja siten itsessään merkityksetön. Saadakseen minkäänlaista merkitystä turvallisuus tarvitsee välttämättä jotain mitä turvata. Turvallisuuden määrittelyä vaikeuttaa muun muassa se, että suomen kielen sanalla turvallisuus on englannin kielessä kaksi vastinetta "safety" ja "security". "Safety" viittaa onnettomuuden torjuntaan ja tahattomuuteen. "Security" viittaa tahallisuuteen ja suunnitelmallisuuteen. Turvallisuus pitää sisällään kaikki keinot, joilla turvataan tieto, henkilöstö, materiaali, maine, ympäristö ja toiminta. (Reiman&Oedewald 2008, 19-20; Mäkinen 2007, 55-57.)

Turvallisuus on tila, jossa omaa fyysistä hyvinvointia välittömästi uhkaavat tekijät puuttuvat. Turvallisuuden ja turvattomuuden kokeminen palautuu välittömään ruumiintilojen aistimiseen. Tällä ajattelumallilla on pitkälti kysymys samasta asiasta kuin ruumiillinen hyvinvointi, jolla on psyykkiset heijastumansa kuten hyvä mieli, energisyys, luottamus, hyväntuulisuus ja uteliaisuus ulkomaailmaa kohtaan. Liitettyinä yhteiskunnallisiin, ajallisiin ja paikallisiin olosuhteisiin tämä tarkoittaa elämistä oloissa, joissa ruumiin ylläpitämisen käytännöt voidaan ylläpitää rutinoitusti. Turvattomuus on käsittämättömän, ylivoimaisen kohtaamista ja sen suhteen tunnetaan voimattomuutta, avuttomuutta tai neuvottomuutta. Turvattomuutta vastaan varustaudutaan sekä kollektiivisesti että yksilöllisesti. (Mäkinen 2007, 60.)

Perusturvallisuus luo uskoa omiin mahdollisuuksiin vaikuttaa. Samalla se sisältää käsityksen muiden ihmisten hyvänsuopuudesta ja maailmasta elämisen ja tutkimisen arvoisena asiana.

Perusturvallisuus saadaan tai siitä jäädyään paitsi sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Yksilön kannalta tarkasteltuna turvallisuudella voidaan ymmärtää tarvetta tai tunnetta, jotka perustuvat ympäristössä vallitsevaan tilanteeseen. Ne koostuvat yksilön niistä tekemistä tulkinnoista. Henkilökohtaisella tasolla yksilöllinen turvallisuus on perustavaa laatua oleva pyrkimys. Turvallisuus voidaan nähdä tarpeena. Yksilön hyvinvoinnin perustana on tarpeiden täyttyminen. Maslowin tarvehierarkiassa ihmisen turvallisuuden tarpeet sijoittuvat heti toiseksi fysiologisten tarpeiden jälkeen. (Mäkinen 2007, 60-61.)

Rikosseuraamuslaitos on yksi valtakunnan sisäisen turvallisuuden hoidosta vastuuta kantavista viranomaisorganisaatioista. Sen alaisuudessa toimivat vankilat vastaavat vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta. Tätä tehtävää suorittaessaan vankilat osallistuvat myös rikollisuusriskien hallintaan ja rikostorjuntaan. Yhteiskunnan kannalta on tärkeää, että vankilasta ei karata ja, että siellä tai sieltä käsin ei syöllistyä rikoksiin. Yhteiskunnan näkökulmasta laitosturvallisuuden laajempänä käsitteenä voidaan katsoa kuuluvaksi myös vaatimus, ettei vanki vapaudu vankilasta vaarallisempaan, kuin hän oli sinne tullessaan. Laitosturvallisuuden perustan muodostaa säännösten, rakenteellisten ratkaisujen ja turvatekniikan sekä toimintamenetelmien kokonaisuus, jonka avulla henkilökunta ylläpitää eri toiminnat mahdollistavaa laitosjärjestystä eli turvallista toimintaympäristöä vankilassa. (Lohi 2002, 99-100.)

Rikosseuraamuslaitoksessa yleisesti käytettyjä termejä ovat laitosturvallisuus tai vankilaturvallisuus. Missään ei ole tarkkaan määritelty niiden sisältöä. Turvallisuus kytkeytyy jokaiseen asiaan vankilassa ja antaa raamit kaikkeen toimintaan. Vankilaturvallisuus voidaan jakaa rakenteelliseen ja toiminnalliseen turvallisuuteen. Rakenteellinen turvallisuus tarkoittaa ulkoista turvallisuutta, sisäistä turvallisuutta ja valvontatekniikkaa. Ulkoiseen turvallisuuteen liittyvät vankien karkaaminen, luvaton poistuminen, vankilaan tunkeutuminen sekä luvattomien aineiden, esineiden ja viestien toimittaminen vankilaan. Näitä asioita turvataan vankilan ulkokehällä. Sisäisellä turvallisuudella tarkoitetaan vankisijoittelua ja vankien liikkumista vankilan sisällä. Kaikki vangit eivät tule toimeen keskenään ja heitä sijoitetaan eri osastoille. Myös heidän liikkumisessaan vankilan sisällä otetaan huomioon, että esimerkiksi toisilleen vihamieliset vangit eivät kohta. Apuna ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden ylläpitämisessä käytetään valvontatekniikkaa, jota on muun muassa hälytysjärjestelmät. Toiminnallinen turvallisuus liittyy vankiasumiseen, vangin osallistumisvelvollisuuden täyttämiseen, vapaa-ajan käyttöön ja vangin yhteyksiin vankilan ulkopuolelle. (Lohi 2002, 104.)

Vankilan ilmapiirin merkityksen laitosturvallisuudessa ovat tuoneet esille muun muassa Lohi (2002, 100) ja Pahlsten (2000, 2). Heidän mukaansa oleellinen seikka laitosturvallisuudessa on vankilan asiallinen ilmapiiri. Se on myös ehdoton edellytys muulle vankilassa tehtävälle työlle. Laitosjärjestyksen säilyminen ei ole itsestään selvä pysyvä tila, vaan se on aktiivisen, päämäärähakuisen ja suunnitelmallisen toiminnan tila. Vankituntemusta pidetään keskeisenä turvalli-

suustekijänä. Tämä ennaltaehkäisevän toiminnan periaatteeseen nojautuva työ voi menestyksekkäästi rakentua vain siihen, että henkilökunta tuntee hyvin rangaistustaan suorittavan vangin. Henkilökunnalla on oltava tieto vangin tarpeista, taustoista ja ongelmista sekä häneen liittyvistä turvallisuusriskeistä. Turvallisen vankilailmapiirin varmistaminen ja rauhallisen vankiyhteisön ylläpito on koko ajan käynnissä oleva vuorovaikutusprosessi, jonka onnistumisesta vastuu kuuluu koko henkilökunnalle. (Lohi 2002, 102.)

Junnisen tutkimuksessa vankilan henkilökunnan mukaan laitosturvallisuuden kulmakivi on osastointi. Osastoinnilla tarkoitetaan vankilan toimintojen järjestämistä niin, että tietyt vankiryhmät eivät ole toistensa kanssa tekemisissä. Osastoinnin apuna käytetään vankituntemusta ja vankien sopeutumisen tarkkailua. Luokittelun tarkoituksena on sijoittaa samantasoiset ja samalla tavalla ongelmaiset sekä keskenään toimeentulevat vangit samoille osastoille. (Junninen 2008, 58.) Keravan vankilaa ei ole osastoitu tällä tavoin. Sielläkin vangeille on erilaisia osastoja, mutta esimerkiksi ruokailu ja ulkoilu toteutetaan samoissa tiloissa kaikille samanlaisesti.

Vankiloiden toimintaa ohjaa vankeuslaki. Siinä määrätään muun muassa sijoittamisesta vankilassa, siirtämisestä vankilasta toiseen, vangin rahoista, vapaa-ajasta, kirjeenvaihdosta, puheiluista, tapaamisista, yhteyksistä vankilan ulkopuolelle, vankilan tilojen tarkastamisesta, vangin tarkastamisesta (VankL 767/2005). Näiden säännösten taustalla on laitosturvallisuus sekä henkilökunnan ja vankien oikeusturvasta huolehtiminen.

3 PITKÄAIKAINEN VANKEUS TEOREETTISENA VIIITEKEHYKSENÄ

Tässä opinnäytetyössä on perusteltua tarkastella pitkäaikaisvankien osastoa pitkäaikaisen vankeuden näkökulmasta. Koko osasto on tarkoitettu pitkäaikaisille vangeille ja sen toiminnalla pyritään vastaamaan heidän tarpeisiinsa. Tämän osion alussa määritellään pitkäaikaisvanki, sitten käsitellään erilaisia vankeuteen liittyviä ilmiöitä ja käsityksiä ja lopuksi käsitellään elinkautista vankeusrangaistusta.

Suomen laki tai Rikosseuraamuslaitos eivät suoranaisesti tunne käsitettä *pitkäaikaisvanki*. Anna-Katrina Grönholm on todennut artikkelissaan ”Pitkäaikaisvangit” pitkäaikaisvangin määritelmän häilyväisyyden ja viitannut Vankeinhoitoasiain neuvottelukunnan vuoden 1997 selvitykseen pitkäaikaisvangeista. Selvityksessä pitkäaikaisiksi vangeiksi on määritelty ne vangit, joiden todellinen vankeusaika on vähintään neljä vuotta. Tähän ryhmään kuuluvat siis ne ensikertaiset vangit, jotka on tuomittu vähintään kahdeksan vuoden pituiseen vankeusrangaistukseen sekä rikoksen uusijat, jotka ovat saaneet vähintään 6 vuoden tuomion. (Grönholm 2002, 153.) 1.10.2006 Vankeusrangaistuksen kokonaisuudistuksen myötä astui voimaan sään-

nös, jonka mukaan nuori (rikos on tehty alle 21-vuotiaana) vapautuu ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan ensikertalaisena 1/3 tai uusijana 1/2 ehdottomasta vankeusrangaistuksesta. Määräajat ovat 1/2 ja 2/3 mikäli tekijä on ollut yli 21-vuotias tai vanhempi rikoksen tapahtumahetkenä. (Mohell & Pajuoja 2006, 329, 387.)

Vankeuslain mukaan pitkäaikaisvangit ovat koko rangaistusta suorittavia vankeja ja elinkautisvankeja. Pitkäaikais- ja elinkautisvankeihin liittyvä lainsäädäntö liittyy enimmäkseen vapauttamiseen. (VankL 767/2005.)

Euroopan neuvoston resoluution (76)2 mukaan pitkäaikaisvankina pidetään vankia, joka suorittaa vähintään viiden vuoden määräaikaista tai elinkautista rangaistusta. Grönholm lukee kuitenkin artikkelissaan pitkäaikaisvangiksi vangin, jonka laitosaika on vähintään neljä vuotta mukaan lukien elinkautisvangit. (Grönholm 2002, 153-154.)

Pitkäaikaiselle vankeudelle ei siis ole olemassa mitään virallista vuosirajaa. Voisi jopa tulkita, että kaikki muut vankeuden pituudet pois lukien lyhytaikaiset vangit ovat pitkäaikaisia vankeja. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on tehnyt tutkimuksen lyhytaikaisvangeista, missä lyhytaikaiseksi vangiksi määritellään enintään 8 kuukauden vankeusrangaistusta suorittava vanki (Kivivuori & Lindeborg 2009).

Vankeuslain mukaan vangille voidaan antaa hakemuksesta lyhyeksi aikaa lupa poistua vankilasta. Poistumisluvan voi saada rangaistusajan pituuden perusteella eli suoritettuaan 2/3 vankilassaoloajastaan. Elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomitun vankilassaoloaika lasketaan 12-vuotisen tuomion mukaan, eli elinkautisvanki voi päästä saattamattomalle lomalle ensimmäistä kertaa suoritettuaan rangaistuksestaan vankilassa kahdeksan vuotta. Poistumislupaa voi anoa myös *tärkeä syy-* tai *erittäin tärkeä syy-*perusteella. (VankL767/2005.)

3.1 Pitkäaikaiseen vankeuteen liittyviä ilmiöitä ja käsitteitä

Pitkäaikaiseen vankeuteen liittyviä ilmiöitä on määritelty lähinnä pitkäaikaisen tuomion suorittaneissa vangeissa havaittujen haitallisten muutosten kautta. Osa muutoksista on havaittavissa vasta vankeuden jälkeen ja osa jo vankeusaikana.

Aiheeseen liittyvissä tutkimuksissa on nostettu esiin vankeusaikana havaittuja muutoksia, jotka koskevat vangin minäkuvaan liittyviä asioita. Myös vankilan asettamat rajoitteet ja niiden vaikutus vankiin on havaittavissa vankeusaikana. Dot Goulding (2007) on tutkinut Australiassa pitkäaikaisen vankeuden vaikutuksia. Hänen määritelmänsä pitkäaikaisvangista on vanki, jolla on vähintään kolmen vuoden vankeusrangaistus. Hänen mukaansa vankilakokemukseen liitty-

vät seuraavat ilmiöt: vapaasti suomennettuna *aiempi sosiaalinen identiteetti ja minän rakentaminen vankina* (*prior social identity and the construction of self as prisoner*), *laitostuminen* (*institutionalisation*), *nöyryyttäminen* (*mortification*), *rajoittaminen* (*restriction*) ja *vankeuteen liittyvä menettäminen* (*imprisonment of loss*).

Goulding käsittelee vangin minäkuvaa termillä *aiempi sosiaalinen identiteetti ja minän rakentaminen vankina*. Hänen mukaansa ihminen määrittelee itsensä sosiaalisten suhteidensa, kulttuurinsa, arvojensa ja löytämällä oman paikkansa tässä maailmassa. Kun ihminen vangitaan ja häneltä riistetään hänen aiempi todellisuutensa ja se, minkä kautta hän on määritellyt itsensä, tapahtuu tietynlainen eksyminen ja oman identiteetin kadottaminen. Aiemmasta sosiaalisesta identiteetistä ei ole paljoakaan apua vankilassa, missä pätevät uudenlaiset säännöt ja kaikki toiminta on rajoitettua. Vankilaan tullessa uusi vanki riisutetaan fyysisesti ja samalla henkisesti, kun systemaattisesti ja tarkoituksenmukaisesti aiemmat sosiaaliset määrittelyt poistetaan ja korvataan laitos-minällä. Vangeilta otetaan omat tavarat pois ja annetaan laitoksen tavarat tilalle. (Goulding 2007, 40-42.) Suomessa vankien on mahdollista saada omia tavaroita haltuunsa tietyin rajoituksin, kunhan ne on ensin tarkastettu. Cohen ja Taylor käsittelevät vankeuden vaikutuksia tutkimuksessaan vankeuden vaikutuksesta mielenterveyteen sen säilyttämisen kannalta. Heidän mukaansa aistimusköyhässä ympäristössä tapahtuu sensorista ja tajunnallista deprivatiota, mikä merkitsee ajatusmaailman kääntymistä sisäänpäin ja aivojen alkavan projisoida toimintoja ulospäin. Tätä seuraa aivojen toiminta ylikierroksilla mikä taas aiheuttaa aistiharhoja ja kuvitelmia. Ulkopuolelta tuleva toiminta ja siihen tarttuminen voi pelastaa tilanteen ja aivojen toiminta voi normalisoitua. (Cohen & Taylor 1981, 50-51.)

Cohenin ja Taylorin tutkimuksen mukaan pitkäaikaiset vangit alkavat pelätä rappeutumista. He kuvailevat tutkimuksessaan pitkäaikaista tuomiota aloittelevaa miestä, jota vanginvartijat yrittivät lohduttaa kertomalla toisesta pitkätuomioisesta vangista, joka vartijoiden mukaan oli ollut vankilassa jo parikymmentä vuotta ja erittäin tyytyväinen oloonsa. Kaikki heidän haastattelemansa vangit potivat pelkoa rappeutumisesta eli minuutensa menettämistä ja tilanteeseen tyytymisestä sitä itse tiedostamattaan. (Cohen & Taylor 1981, 106-107).

Nöyryyttämistä on käsitelty Gouldingin tutkimuksessa. Suomalaisissa tutkimuksissa tämä käsite ei ole juuri noussut esille. Mediassa aihetta käsiteltiin kuitenkin jokin aika sitten henkilöntarkastukseen liittyen. Gouldingin haastateltavat toivat esille nöyryyttämisenä asuintilojen tarkastamisen yhteydessä. Vangit kokivat tämän suurimpana yksityisyyteen kajoamisena, koska sulleillä heillä on henkilökohtaisia kuvia ja kirjeitä. Se, että he huomasivat jonkun kosketaneen niitä, tuntui heistä alentavalta. Olisi oletettavaa ulkopuolisen silmin, että henkilöntarkastuksessa tapahtuva riisuttaminen olisi koettu nöyryyttäväksi, mutta vankien mukaan sitä tapahtuu niin paljon, että siihen tottuu hyvinkin pian. Päihteen käyttöä seulotaan virtsa-

näyttein ja haastateltavien kannat vaihtelivat aiheesta. Joku, joka antoi näytteen usein, oli tottunut siihen. Toiset taas kokivat tilanteen nöyryyttäväksi ja vaikeaksi. Vartijat saattoivat käyttäytyä asiattomasti näissä tilanteissa, mikä vain pahensi nöyryytetyksi tulemisen kokemusta. (Goulding 2007, 44-46.)

Vangin kaikkea toimintaa on *rajoitettu*. Hänen tilakseen on rajoitettu suppea fyysinen ja sosiaalinen tila vankilassa. Fyysinen tila saattaa pahimmillaan olla pieni selli ilman mitään muuta kuin ovi. Sellissä voi joutua olemaan pahimmillaan 23 tuntia vuorokaudessa ilman mitään sosiaalisia kontakteja. Paremmissakin olosuhteissa vankeus on tylsää yksipuolisessa työtoiminnassa ja päivästä toiseen samojen rutiinien parissa. Toinen ääripää voi taas olla usean vangin yhteinen selli, missä ei saa olla lainkaan rauhassa, koska mitään yksityistä tilaa ei kerta kaikkiaan ole. Sosiaalista rajoittamista on se, ettei voi valita ihmisiä kenen kanssa on tekemisissä, eikä ulkopuoliseen maailmaan voi olla yhteyksissä spontaanisti. Vankila määrää missä, milloin ja mitä tapahtuu. Eräs haastateltavista kertoo kehittäneensä muurit itselleen myös emotionaalisesti. Gouldingin mukaan tämä tukee sitä ajatusta, että asettamalla vangin ympärille fyysiset muurit asetetaan hänen ympärilleen myös henkiset muurit. Vankiloiden tarjoama työtoiminta tarjoaa tekemistä päiviin, mutta työt koetaan yksipuolisina eikä valinnan vaihtoehtoja juuri ole. Myös vankilaruoka koetaan yksipuoliseksi, eikä vankilan kanttiinikaan tarjoa vaihtoehtoja rajoitetun valikoimansa takia. (Goulding 2007, 46-53.)

Vangin kaiken toiminnan rajoittaminen antaa ajan kulumiselle ja aikakäsityksille uudet merkitykset. Normaalialia elämää elävä ihminen näkee ajan lähinnä resurssina, joka on riittämätön. Vankilassa rangaistuksena on juuri oman ajan menettäminen ja siitä tulee jotain kulutettavaa. Ajan hidas kulumisen aiheutti yhdessä Cohenin ja Taylorin haastattelemassa vangissa sen, ettei tämä halunnut ajatella edessä olevaa tuomiota ollenkaan aikana. Samanaikaisesti vankeja kuitenkin auttaa ajatus siitä, että vapautuu jonain päivänä. Cohenin ja Taylorin mukaan vangit jakavat tuomion osiin ajallisesti ja pyrkivät näiden määrittämiensä ajanjaksojen sisällä kuluttaa aikaa tavalla tai toisella. Itse asiassa, Cohenin ja Taylorin mielestä kaikki vankien tekemät asiat kuten kehonrakennus, opiskelu ja vankien tekemä työ ovat lähes ainoastaan nopeuttaakseen ajan kulumista. Heidän haastateltavansa antoivat ymmärtää, että se, joka väittää tekevänsä vankilassa jotain jostakin muusta syystä, tekee itsepetoksen. (Cohen & Taylor 1981, 90-99, 104.)

Vankeuteen liittyvä menettäminen koskettaa Gouldingin mukaan muun muassa perheen menettämistä, oikeutta yksityisiin seksuaalisiin suhteisiin ja ihmisen perusoikeuksia. Perheen menettäminen voi tapahtua perhesuhteiden heikentymisen kautta, koska vankilasta käsin ei voi pitää yllä normaaleita suhteita lähipiiriin fyysisen rajoittamisen takia. Naisvangit kokevat tämän erityisen raskaana äitiyteen liittyvien kokemusten kautta. Vangin vapauduttua ei ole mitenkään selvä asia, että perhesuhteet palautuisivat ennalleen samaan tilaan, mikä oli en-

nen vankeutta. Vankeja voi tulla tapaamaan vankilassa tapaamisaikoina, mutta tapaamiset ovat rajoitettuja ajallisesti ja fyysisesti ja vartijat ovat useimmiten paikalla. Useimmat vangit kokivat, että tapaamiset ovat kuitenkin hengähdystauko vankilapaineista ja ne auttavat enintään ylläpitämään suhteita vierailijoihin. (Goulding 2007, 53-57.) Hieman Gouldingin näkökannasta poiketen ihmissuhteita voi käsitellä myös toisesta näkökulmasta. Cohen ja Taylor havaitsivat kuinka ihmissuhteiden ylläpito voi muuttua joissakin tilanteissa jopa rasisiteeksi tuomion edetessä. Yksi heidän haastateltavistaan kertoi huomanneensa kuinka jossain vaiheessa huomasi odottavansa kirjettä kotoa enemmän, kun mitä kotiväki odotti hänen kirjeitään. Parisuhteissa olevat vangit saattoivat saada kirjeitse tiedon parisuhteen päättymisestä ja sitä mahdollisesti edeltävä tila parisuhteessa tuskin tekee vankilassa olemisesta yhtään helpompaa. Tutkimuksessa tuotiin esille, kuinka kirjeisiin ei uskalla kirjoittaa kaikkea sen pelossa, että viranomaiset lukevat sen, mikä rajoittaa yhteydenpidon aitoutta ja välittömyyttä omalta osaltaan. Cohenin ja Taylorin lopputulos ihmissuhteiden ylläpitämisestä turhauttavana asiana vahvistaa vankien kertomaa siitä, kuinka tapaajat vähenevät tuomion kuluessa ja osa jopa tietoisesti katkaisee yhteydenpidon vankilan ulkopuolelle. (Cohen & Taylor 1981, 71-76.) Dhami, Ayton ja Loewenstein tutkivat vankien sopeutumista vankilaan. Heillä on kaksi erillistä näkökulmaa sopeutumiseen joista toisen mukaan vankeudessa oleminen vaikuttaa sopeutumiseen ja toinen näkökulma puolestaan olettaa, että sopeutumisen asteeseen vaikuttaa vangin aiempi elämä ennen vankilaa. Heidän tutkimuksensa mukaan vangit osallistuvat työtoimintaan ja ohjelmiin enenevässä määrin mitä pidempään he ovat olleet vankilassa. Ohjelmiin osallistuvat erityisesti sellaiset vangit, joilla oli ollut heikko elämänlaatu ennen vankilaan tuleamista. Vangit raportoivat ikävöivänsä jatkuvasti perhettään ja ystäviään, vapauttaan, määrätä itsenäisesti omasta elämästään ja seksiä. Vangit ajattelivat vain harvoin joutuvansa väkivallan kohteeksi. Vankien mukaan he olivat nyt yhtä onnellisia kuin mitä ennen ja vähemmän epätoivoisia nyt kun mitä vankilaan tullessa. Tutkimuksessa todetaan, että tietyiltä osin vankien sopeutumista vankilaan voidaan ennustaa molempien näkökulmien mukaan. (Dhami, Ayton & Loewenstein 2007, 1096.)

Yksityisyydellä on Cohenin ja Taylorin mukaan olemassa neljä perustilaa: yksinäisyys, intiimit tilanteet, anonymiteetti ja intimizeettisuoja. Ihmisellä on lähtökohtaisesti tarve yksinäisyyteen myös siltä osin, ettei ole pelkoa, että kukaan voi tulla häiritsemään. Edes oma selli ei anna tilaa yksinäisyydelle täydellisesti, sillä osastojen koot ja varmuustoimet eivät salli sitä vangeille. Koska ei ole yksinäisyyttä, niin ei ole myöskään intiimejä tilanteita, mitkä lähtökohtaisesti vaatisivat yksityisen tilanteen ollakseen mahdollisia. (Cohen & Taylor 1981, 83-85.) Intiimejä tilanteita ei edes haluta järjestää Australiassa Gouldingin mukaan. Siellä vangeilla ei ole seksuaalisia oikeuksia. Australiassa vankien keskinäinen seksi johtaa kurinpitorangeistukseen jos siitä jäisi kiinni. Siellä ei myöskään järjestetä perhetapaamisia toisin kuin Suomessa. Ihmisen perusoikeuksia on rajoitettu kieltämällä oikeus järjestäytyä ja kokoontua, joissakin tilanteissa myös äänestäminen on kielletty. (Goulding 2007, 53-57.) Vankilassa ei ole

minkäänlaista anonymiteettiä tai intymiteettisuojaakaan ainakaan vartijoiden taholta. Lähes kaikki tieto on saatavissa jotain kautta. (Cohen & Taylor 1981, 85.)

Niina Väkeväisen tutkimuksessa elinkautisista naisvangeista nousee ilmi se, kuinka mieleltään tasapainoinen ja päihdeongelmaton vanki putoaa tyhjän päälle vapauduttuaan. Vankilassakaan tätä ryhmää ei juuri huomioida. Hänen haastattelemansa naisvangit tuovat ilmi sen, kuinka päihdeongelmallisille on auttajia riittämiin asti vankilan päihdeohjaajista vapaudessa toimiviin erilaisiin järjestöihin, jotka tukevat päihdekuntoutuksen polulla. Päihdeongelmallisille on erinäisiä ryhmiä vankilassa ja siviilissä, mutta vain tavalliseen elämään tukea tarvitsevalle ei ole verkostoja. Tämä vankiryhmä olisi kaivannut kirjallisuuspiiriä tai ryhmää, missä kuunneltaisiin musiikkia ja keskusteltaisiin niistä. Tutkimuksessa esiin nousee myös ehdonalaiseen vapauteen määrätty valvoja ja hänen roolinsa elinkautisvankien tukijana. (Väkeväinen 2005, 122-124.)

3.2 Vankeuteen liittyviä sopeutumistapoja ja selviytymiskeinoja

Vankitutkimuksissa on havaittu vankeudesta selviämiseen ja siihen sopeutumiseen liittyviä ilmiöitä. Niitä kutsutaan muun muassa selviytymiskeinoiksi, puolustusreaktioiksi ja sopeutumiskeinoiksi.

Eräs Gouldingin haastateltava kertoo *laitostumisestaan* ja sen etenemisestä vankilassa. Haastateltava kuvailee kuinka hän oli vankilaan saavuttuaan aluksi huolissaan turvallisuudestaan, mutta muutaman päivän kuluttua hän alkoi tottua vankilarutiineihin. Hän sopeutui laitosoiloihin, selvitti ketä pitää välttää, oppi tietämään missä ja milloin mitäkin tapahtuu ja opetteli puhuttelevaan vartijoita asianmukaisesti. Hän kuvailee laitostumistaan seuraavilla lauseilla: " I was basically told when to eat, sleep, shower and shit. So, in one sense, I lost the ability to make even trivial decisions about my life." Laitostuminen on sopeutumista haastateltavan edellä kuvailemaan tilaan. Haastattelusta käy myös ilmi, kuinka mies ei edes huomannut laitostumistaan, kuin vasta vapauduttuaan vankilasta. (Goulding 2007, 43-44.)

Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen yliopettaja Matti Laine on avannut *prisonaation* käsitettä David Clemmerin mukaan kuvaamaan vangin kiinnittymistä vankiyhteisöön. "Clemmer (1958, 300) kuitenkin väitti, että jokainen vanki prisonoituu ainakin jossain määrin ja että on olemassa prisonaation universaalit tekijät, jotka vaikuttavat jokaiseen vankiin. Tällaisia yleisiä tekijöitä ovat ainakin seuraavat: sellaisen roolin hyväksyminen, jonka mukaan olet huonompi ja alhaisempi, vankilan organisaatioita koskevan tiedon kerääminen, jossain määrin uusien syömä-, pukeutumis-, työnteko- ja nukkumistapojen kehittyminen, paikallisen kielen omaksuminen, sen tunnustaminen, että ympäristölle ei olla kiitollisuudenvelassa tarpeiden

tyydytyksen vuoksi ja halu saada hyvä työpaikka vankilan sisällä. Nämä tekijät eivät välttämättä sinällään tunnu vaarallisilta, mutta vaikuttaessaan useiden vuosien ajan niillä on voimakas prismaatiota, vankilaan laitostumista, lisäävä vaikutus.” Clemmerin mukaan prismaatiota heikentävät ainakin seuraavat asiat: lyhyt tuomio, suhteellisen tasapainoinen persoonallisuus, vankilan ulkopuoliset ihmiskontaktit tuomion aikana, kieltäytyminen tai kyvyttömyys liittyä vankilan pienryhmiin säilyttäen samalla kuitenkin suhteita muihin miehiin, kieltäytyminen sokeasti hyväksymästä vankien oppeja ja normistoja sekä halukkuus avustaa henkilökuntaa joissakin tilanteissa, joutuminen sellaisten selli- ja työtovereiden seuraan joilla ei ole voimakkaita johtajanominaisuuksia ja jotka eivät vankien alakulttuurissa sekä pidättäytyminen epänormaalista seksuaalikäyttäytymisestä ja jatkuvasta uhkapelistä sekä halukkuus suhtautua vakavasti työntekoon ja kuntouttaviin toimintoihin. (Laine 2007, 333; ks. myös Hartoneva 2002.)

Käsite *coping* liittyy erilaisista tilanteista selviämiseen ja sitä on käsitelty lukuisissa vankiloihin liittyvissä tutkimuksissa. Auvinen, Hakkarainen & Hiekkala (1991) sekä Zamble ja Porporino (1988, 12-15) ovat molemmat päätyneet siihen, että lukuisista coping- teorioista Lazarus & Folkmanin kuvaus teoriasta pätee parhaiten. Lazarus & Folkman ovat määritelleet copingin jatkuvasti muuttuviksi kognitiivis-behavioraaliseksi yrityksiksi käsitellä erityisiä sisäisiä ja/tai ulkoisia vaatimuksia, joiden on arvioitu ylittävän henkilön resurssit tai kuormittavan niitä (Auvinen, ym. 1991, 34). Zamble ja Proporino avaavat copingin käsitettä esittelemällä kaksi vankia, jotka saapuvat vankilaan. Riippuen vankien edeltävästä elämästä, heillä on erilaisia taitoja ja tapoja käsitellä asioita ja nyt vankilaan tullessa heillä on keskenään erilainen tapa pärjätä vankilassa (coping), mitä heidän elämänsähistoriansa on muokannut. (Zamble & Proporino 1988, 13.)

Matti Laine on viitannut teoksessaan Kriminologia ja rankaisun sosiologia (2007, 339-340) Johan Galtungin tutkimukseen vankien puolustusreaktioista vankilassa. Galtungin mukaan on olemassa seuraavanlaiset puolustusreaktiot: *Pako vankilayhteisöön*. Vanki hyväksyy vankilan ja sopeutuu siihen. Hän toimii kuin mallivanki, noudattaa sääntöjä ja on kiinnostunut kaikesta vankilaan liittyvästä, mutta ei juurikaan ulkomaailman asioista. Vapaudessa ollessaan hän saattaa jopa haluta takaisin vankilaan. Rangaistus on muuttunut palkinnoksi. *Pako vankiyhteisöön*. Tällainen vanki hakee voimakkaasti yhteyttä muihin vankeihin ja vankien alakulttuuriin. Hän korostaa vankien keskinäistä solidaarisuutta. Tässä on kyse juuri prismaatioon liittyvästä arvojen ja normien omaksumisesta. *Pako ulkomaailmaan*. Tämä pako ei merkitse todellista fyysistä pakenemista. Vanki pyrkii pysymään mahdollisimman paljon erossa kaikesta vankilaan liittyvästä ja suuntaa kaiken huomionsa ja kontaktinsa laitoksen ulkopuolelle. *Pako asioihin*. Vanki toimii ikään kuin omana asianajajanaan, joka järjestee asioita ja laatii erinäisiä valituksia. *Pako sovituksiin*. Kyseessä on ”kärsivä” vanki, joka pyrkii kokemaan vankilarangaistuksensa siten, että hän sen avulla vapautuisi syyllisyydentunnoista. *Pako sairauteen*. Sairauden

avulla voidaan vankilan arkirutiini katkaista ja saada siihen toivottua vaihtelua. Vaihtaminen vangin roolista sairaan rooliin lieventää vankilan aiheuttamia paineita. Kyseessä ei välttämättä ole sairaaksi tekeytyminen, vaan vanki voi tuntea itsensä aidosti sairaaksi. *Pako järjestysrikkomuksiin*. Niiden avulla voidaan purkaa vankilan aiheuttamia aggressioita ja saada vaihtelua yksitoikkoiseen rangaistuksen suorittamiseen. Järjestysrikkomukset saattavat näytellä tärkeää osaa myös arvostuksen tai statuksen hankkimisessa vankiyhteisön sisällä. Rikkomusten avulla pyritään hankkimaan muiden vankien kunnioitus ja arvostus.

3.3 Elinkautinen vankeus pitkäaikaisena vankeusrangaistuksena

Suomessa pisin mahdollinen vankeusrangaistus on elinkautinen vankeusrangaistus. Sen voi saada joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, törkeästä maanpetoksesta, törkeästä vakoilusta, törkeästä valtionpetoksesta, murhasta tai terroristisessa tarkoituksessa tehdystä taposta tai murhasta. (RikosL 39/1889.)

Rikosseuraamuslaitoksen tilastojen mukaan 1.5.2010 elinkautisvankeja oli 158, joista kahdeksan on naisia. Se on 4,7 % kaikista vangeista joita oli 3364. Vastaavat luvut vuodelta 2009: elinkautisvankeja 152, joista yhdeksän on naisia. Elinkautisia vankeja oli 4,2 % kaikista vangeista joita oli 1.5.2009 3589. (Rikosseuraamusasiakkaat 1.5.2010. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 2/2010.)

Elinkautiseen vankeuteen tuomittu voidaan päästää ehdonlaiseen vapauteen aikaisintaan, kun vankilassaoloaikaa on kertynyt kaksitoista vuotta. Elinkautisrangaistuksessa nuorten (ollut alle 21-vuotias rikoksen tekohetkellä) aikaisin mahdollinen vapauttamisajankohta on kun vankilassaoloaikaa on kertynyt kymmenen vuotta. Harkittaessa kysymystä ehdonlaisesta vapauttamisesta kiinnitetään huomiota elinkautiseen vankeusrangaistukseen johtaneen rikoksen tai rikosten laatuun, tuomitun mahdolliseen myöhempään rikollisuuteen sekä 9§:n 2 momentissa tarkoitettuihin seikkoihin. Vapauttamisharkinnassa tulee ottaa huomioon vankeuslain 4 luvun 6 §:ssä tarkoitetun rangaistusajan suunnitelman toteutuminen ja vankila-aikainen käyttäytyminen. Elinkautisvanki voidaan määrätä valvottuun koevapauteen ennen ehdonalaista vapauttamista. Vapauttamisesta päättää Helsingin hovioikeus. (Mohell & Pajuoja 2006, 306.) Perustuslain 105 §:n mukaisesti tasavallan presidentti voi yksittäistapauksessa armahtaa myös elinkautisesta vankeusrangaistuksesta (Mohell & Pajuoja 2006, 319).

Susanna Salin (1996) on tehnyt laadullisen tutkimuksen neljästä elinkautisvangista. Tutkimuksessaan hän selvittää vankien selviytymistä pitkäaikaisesta vankeudesta ja kartoittaa sen perusteella mihin aihealueisiin olisi syytä panostaa.

Koosteita vankien tilanteista:

Alpo sopeutuu olemassa oleviin oloihin, eikä hän ajattele asioita liikaa. Hän pitää vankilaa väliaikaisena kotinaan ja pitää työtään vankilan kirjastossa mielekkäänä. Alpo viettää läheltulkoon kaiken vapaa-aikansa askarrella. Alpo on eristänyt siviiliin ja vankilan kahdeksi toisistaan täysin erillään olevaksi saarekkeeksi. Lomilla siviilissä Alpo ei ajattele vankilaa ja vankilassa ollessaan hän ei ajattele siviiliasioita. Hänen läheiset eivät käy katsomassa häntä vankilassa Alpon omasta toiveesta. Salinin mukaan Alpo on mukautuja.

Jari suorittaa vankilassa lukion oppimäärää ja pitää liikuntaa tärkeänä asiana. Jari ei pidä henkilökunnasta ja tekee heistä jatkuvasti valituksia. Jari seuraa ulkomaailman tapahtumia suurella kiinnostuksella ja on päivittäin yhteydessä vaimoonsa. Jari suuntaa katseensa voimakkaasti tulevaisuuden ja vankilan ulkopuolisiin tapahtumiin ja kapinoi nykytilaa vastaan. Jari on mielestään syyttömänä vankilassa. Hän on kuitenkin sopeutunut hyvin vankiyhteisöön.

Allan oli tuomionsa alkuvaiheessa kahden vaiheella tehdäkö itsemurha vai ei. Hän kuitenkin päätti suorittaa tuomionsa. Allan potee syyllisyyttä teostaan ja haluaa kärsiä rangaistuksensa. Allan puhuu siitä, kuinka hänen täytyy käyttäytyä hyvin vapautumista varten. Allanin elämää vankilassa säätelee mustalaiskulttuuri, mikä on välillä hieman ongelmallistakin. Hän on eniten tekemisissä muiden mustalaisvankien kanssa. Hän ei halua ajatella tai olla tekemisissä siviilissä olevien läheistensä kanssa, koska se tekee vankilassaolosta raskasta. Kuitenkin ajatuksiinsa hän tukeutuu siihen, että hänellä on läheisiä. Allan näkee elinkautisen tuomionsa ihmisenä kasvamisen paikkana ja haluaa kantaa vastuuta, hän on myös aktiivisesti vankilan uskonnollisissa piireissä.

Juha potee syyllisyyttä menneisyydestään ja teostaan ja haluaa muuttua. Hän on raitistunut ja hän opiskelee vankilassa. Juha on vankilassa ollessaan tullut uskoon. Ensimmäiset pari vuotta tuomiosta olivat raskasta aikaa hänelle ja hän oli itsemurhan partaalla. Nyt hän on päässyt siihen vaiheeseen, että suorittaa rangaistustaan päättäväisesti ja on asettanut itselleen tavoitteita. Juhan selviytyminen perustuu pitkälti tulevaisuuden odotuksista.

Salin esittää, että vankeinhoitoa pitäisi elinkautisvankien kohdalla kehittää, jotta pitkistä ja yhteiskunnalle kalliiksi tulevasta vankeusajasta olisi myös jotakin hyötyä. Salin kritisoi sitä, että vaikka vapaa-aikaan ja vankien yleissivistävään ja ammatilliseen koulutukseen liittyviin asioihin on panostettu, niitä ei hyödynnetä tarpeeksi. Salinin mukaan erityisesti elinkautisen vankeuden alkuvaiheessa vankeihin tulisi panostaa enemmän, jotteivät he jäisi yksin ajatuksiensa kanssa, jolloin myös itsemurhariski on suurimmillaan. Hän ehdottaa tukihenkilöiden tai tukiryhmän käyttämistä tätä tarkoitusta varten. Salinin mukaan vangit ovat varsin epäluuloisia

vankilan omaa henkilökuntaa kohtaan. Hän ehdottaa ulkopuolisen henkilökunnan käyttämistä luottamuksen saavuttamiseksi. Yksi kehittämissuositus käsittää terapeuttisten yhteisöjen käytön. Tuomion alussa elinkautisvangit voitaisiin sijoittaa pieniin, korkeintaan kymmenen hengen asuinyksikköihin, jotka olisivat erillään vankilan muista toiminnoista. (Salin 1996.)

4 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on kartoittaa kokemuksia Keravan vankilan pitkäaikaisvankien osastosta, selvittää kehitystarpeita sekä ideoida niiden pohjalta kehittämissuosituksia. Viitekehyksenä kehittämissuositusten ideoinnissa käytetään pitkäaikaisvankien tarpeita. Opinnäytetyön kannalta keskeisiä asioita pyritään selvittämään seuraavien tutkimuskysymysten kautta:

- Millainen näkemys pitkäaikaisvankien osaston vangeilla ja henkilökunnalla on osaston tarpeellisuudesta?
- Millaisia tarpeita pitkäaikaisvangeilla nähdään olevan (henkilökunnan ja vankien näkökulmasta) ja miten niihin on vastattu osaston toiminnassa?
- Miten osaston toimintaa tulisi kehittää?

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyö on toteutettu kvalitatiivisin menetelmin. Eskola ja Suoranta ovat määritelleet laadullisen tutkimuksen tunnusmerkeiksi seuraavat käsitteet: aineistonkeruumenetelmä, tutkittavien näkökulma, harkinnanvarainen tai teoreettinen otanta, aineiston laadullis-induktiivinen analyysi, hypoteesittomuus, tutkimuksen tyylilaji ja tulosten esitystapa, tutkijan asema sekä narratiivisuus. Aineistonkeruumenetelmä laadullisessa aineistossa on heidän mukaansa pelkistetyimmillään tekstiä. Teksti voi olla syntynyt tutkijasta riippuen tai riippumatta. Aineistona voivat olla esimerkiksi haastattelut, havainnoinnit, päiväkirjat, kirjeet, elämäkerrat ja elokuvat. Tutkittavien näkökulma saadaan esille kenttätyöllä ja osallistuvuudella. Silloin kun tutkija pyrkii säilyttämään tutkittavan ilmiön sellaisenaan kun se on (manipuloiden tutkimustilannetta), voidaan puhua pyrkimyksestä tavoittaa tutkittavien oma näkökulma. Tähän liittyy myös ajatus tutkijan objektiivisuudesta ja subjektiivisuudesta ja niiden suhteesta tutkittavien näkökulmaan. Objektiivisuuden saavuttamiseen liittyy oman subjektiivisuuden tiedostaminen. Laadullisessa tutkimuksessa on tarkoituksena saada kuulluksi juurikin tutkittavien näkökulma. Harkinnanvarainen otanta liittyy laadullisen tutkimuksen usein pie-

neen otantaan ja niiden perusteelliseen analyysiin. Aineiston tieteellisyyskriteeri ei näin ollen olekaan määrä vaan laatu, käsitteellistämisen kattavuus. Harkinnanvaraisessa otannassa on kysymys tutkijan kyvystä rakentaa tutkimukseensa vahvat teoreettiset perustukset, jotka osaltaan ohjaavat aineiston hankintaa. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan lähteä liikkeelle mahdollisimman puhtaalta pöydältä ilman ennakoasettamuksia tai määritelmiä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa puhutaankin aineistolähtöisestä analyysistä, joka pelkistetyimmillään tarkoittaa teorian rakentamista empiirisestä aineistosta lähtien, ikään kuin alhaalta ylös. Ongelmana on se, että laadullinen aineisto ei lopu koskaan. Laadullisessa tutkimuksessa hypoteesitomuus tarkoittaa sitä, että tutkijalla ei ole ennalta päätettyjä olettamuksia tutkimuskohteesta tai tutkimuksen tuloksista. Tutkijan asema laadullisessa tutkimuksessa on toisella tavalla keskeinen kuin tilastollisessa tutkimuksessa. Tutkijalla on toiminnassaan tietynlaista vapautta, joka antaa hyvin yleisesti ottaen mahdollisuuden joustavaan tutkimuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Narratiivisuutta pidetään yhtenä ihmisille tyypillisenä tapana tehdä selkoa todellisuudesta. Tarinamuoto on loogisen ajattelun ohella toinen tapa kokemuksen jäsentämiseen. Laadullinen tutkimus on sukeltamista kertomusten ja kertomuksellisuuden monikerroksisiin ja-olotteisiin maailmoihin niin halutessaan. (Eskola & Suoranta 2000, 15-25.)

Tutkimuslupaa haettiin vapaamuotoisella hakemuksella Rikosseuraamuslaitoksesta 1.12.2010 ja lupa saatiin 16.12.2010. Lupaa haettiin 16.11.2010 esitellyn opinnäytetyön suunnitelman pohjalta. Tutkimusluvan edellytyksenä on, että vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää yksilöity suostumus. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilaosastojen muulle toiminnalle. Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Asiaan tulee kiinnittää erityistä huomiota, koska osaston vankimäärä on hyvin pieni. Tutkimusaineisto on säilytettävä niin, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua.

5.1 Aineiston keruu

Osaston toiminnassa mukana oleva henkilökunta ja vangit on haastateltu yksitellen puolistrukturoiduin teemahaastatteluin. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa käydään läpi samat teemat ja aihepiirit kuin strukturoidussa haastattelussa, mutta kysymysten muotoilu ja järjestys vaihtelevat. Puolistrukturoiduille haastatteluille on luonteenomaista, että jokin haastattelun näkökohta on päätetty ennalta, mutta siinä annetaan myös tilaa haastattelussa ilmeneville näkökulmille. Strukturoidun haastattelun toinen ääripää on strukturoimaton haastattelu, jossa rakenne muotoutuu ennen kaikkea haastateltavan ehdoilla. Se ei ole tiukasti sidoksissa kysymys-vastaus-muotoon vaan muistuttaa vapaata keskustelua, jossa molemmat osapuolet

voivat nostaa puheenaiheita keskusteluun ja kuljettaa sitä haluamaansa suuntaan. Strukturoitujen haastatteluiden ääripäässä on lomakehaastattelu valmiine kysymyksineen ja vastausvaihtoehtoineen, jotka esitellään kaikille haastateltaville samanlaisina ja samassa järjestyksessä. Valmiiden kysymysten käytöllä on tarkoitus varmistaa, että haastattelija ei vaikuta haastateltavan vastauksiin omilla mielipiteillään. Strukturoitujen ja strukturoimattomien haastattelujen välimaastossa ovat puolistrukturoidut haastattelut. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 11-12.)

Valitsimme yksilöhaastattelun ryhmähaastattelun sijaan, koska epäilimme, että vankien keskinäinen hierarkia ryhmätilanteessa voisi vaikuttaa siihen, että haastattelutilanteessa tietyt vangit dominoisivat keskustelua ja ohjaisivat aihetta haluamaansa suuntaan. Halusimme yksilöhaastatteluilla taata sen, että kaikki haastateltavat saavat tilaisuuden kertoa näkemyksistään anonymisti ilman, että muiden näkemykset vaikuttavat haastateltavan mielipiteisiin.

Opinnäytetyötä varten haastateltiin viisi vankia pitkäaikaisvankien osastolta. Henkilökunnan osalta haastattelimme päihdeohjaajaa ja opinto-ohjaajaa, jotka järjestävät elinkautisvankien ryhmää. Haastattelimme myös osaston esimiehenä toimivaa rikosseuraamusesimiestä sekä kahta vartijaa, jotka ovat tekemisissä pitkäaikaisvankien osaston kanssa. Tutkimusjoukko rajautui vankien osalta halukkuuteen osallistua haastateltaviksi. Henkilökunta osalta oli alun perin tarkoitus haastatella neljää vartijaa, mutta henkilökunnassa tapahtuneiden vaihdosten takia päädyimme siihen, ettemme haastatelleet osastolta muualle siirtynyttä vartijaa eikä siellä juuri työnsä aloittanutta vartijaa.

Henkilökunnalle tiedotettiin tutkimuksesta viikoittaisessa aamupalaverissa työelämän yhteys-henkilön toimesta. Vangeille pidettiin tiedotustilaisuus opinnäytetyön tekijöiden toimesta loppiaisena 6.1.2011. Vangeille jaettiin tiedotustilaisuudessa lomake, millä ilmaistiin halu/haluttomuus osallistua tutkimukseen. Kuusi vankia ilmoitti tässä vaiheessa halukkuutensa osallistua tutkimukseen.

Pohdimme paljon millä tapaa tiedotustilaisuudessa keräisimme halukkaiden nimet. Vankilamiljööstä johtuen koimme, että perinteinen kädellä viittaus - ilmoittautuminen ei ehkä ole paras vaihtoehto; meillä ei ollut tarkkaa tietoa osaston mahdollisesta hierarkiasta ja sen vuoksi päädyimme ainakin siinä tilanteessa anonymimpään ilmoittautumismenetelmään paperilla. Kaksi vankia ilmaisi halukkuutensa osallistua myös julkisesti tiedotustilaisuudessa muiden vankien edessä. Olimme pohtineet myös millaisen mietintäajan puitteissa keräisimme alustavat ilmoittautumiset. Huolena oli jälleen mahdollisen vankihierarkian vaikuttaminen osallistumiseen. Perinteisen vankilatutkimuksen mukaan osastolla on usein "kingi" eli vanki, joka johtaa muita vankeja.

Haastattelutilaksi valikoitui tyhjillään oleva pastorin työhuone, missä oli mukavat tuolit ja muutoinkin toimivat tilat haastattelutilannetta varten. Kriteerinä tilalle oli, ettei se saanut olla liian virallinen. Näin haastattelutilanteeseen saatiin miellyttävä ilmapiiri ilman perinteistä vastakkainasettelua, missä työntekijä istuu työpöydän toisella puolella ja puhuttelee asiakasta. Haastattelutilanteissa meillä oli tarjolla juomia ja pientä syötävää. Onnistuimme mielestämme hyvin avoimen ja turvallisen ilmapiirin luomisessa ja tuntui, että vangit mielsivät meidät opiskelijoiksi/haastattelijoina, vaikka olivat tietoisia siviiliammateistamme rikosseuraamusalalla. Henkilökunta haastateltiin pääosin pastorin työhuoneessa, ja kaksi haastattelua tehtiin muissa tiloissa. Tarjoilusta pyrimme huolehtimaan myös henkilökunnan osalta erilaisia sovelluksia käyttäen. Molemmat opinnäytetyön tekijät olivat samanaikaisesti läsnä haastattelemassa osastoon liittyviä henkilöitä.

Päädyimme haastattelemaan myös rikosseuraamustyöntekijä Rita Taipaleta Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimistosta asiantuntijahaastatteluna. Halusimme tuoda opinnäytetyösämme esiin vankilanäkökulman lisäksi rikosseuraamustyöntekijän näkökulman. Rita Taipale työskentelee ehdonalaisessa vapaudessa olevien vankien valvojana ja hänellä on tarjota näkemystä siitä, miten vankilassa pitkään olleet vangit selviytyvät vapaudessa ja millaisia tarpeita Taipale kokee heillä olevan, jotta he voisivat pärjätä paremmin vapautuessaan. Taipaleen haastatteli toinen opinnäytetyön tekijöistä 18.4.2011.

Alustavan halukkuutensa ilmaisseet vangit haastateltiin 15.-16.1.2011. Yksi alustavasti suostuneista vangeista perui halukkuutensa osallistua ennen haastattelua. Haastatteluihin osallistui lopulta viisi vankia. Henkilökunnan edustajat haastateltiin tammi- ja helmikuun 2011 aikana heille sopivina ajankohtina. Haastatteluihin osallistui viisi henkilökunnan edustajaa. Kaikilta pyydettiin kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta ennen haastattelua (Liite 3).

5.2 Aineiston analyysi

Päädyimme aineiston analysoinnissa käyttämään teoriaohjaavaa analyysia, koska totesimme, että meihin vaikuttavat työkokemuksemme kautta saadut käsitykset vankeuteen liittyvistä ilmiöistä. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 117) kuvaavat teoriaohjaavan analyysin etenevän aineiston ehdoilla kuten aineistolähtöisenkin analyysin. Ero tulee esille siinä, miten käsitteellistämässä empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Aineistolähtöisessä analyysissä teoreettiset käsitteet luodaan aineistosta, kun teoriaohjaavassa ne tuodaan valmiina, ilmiöstä jo tiedettynä.

Teoriaohjaavassa analyysissä on usein kyse abduktiivisesta päättelystä. Tutkijan ajatteluprosessissa vaihtelevat aineistolähtöisyys ja valmiit mallit. Näitä pyritään yhdistelemään toisiinsa pakolla, puolipakolla ja luovastikin. Yhdistelyn tuloksena saattaa syntyä uuttakin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97.)

Haastatteluiden jälkeen aineisto litteroitiin suurelta osalta. Jätimme litteroinnista pois selkeästi aiheeseen kuulumattomat asiat kuten haastatteluiden alussa kysytyt tuomiotiedot, mitkä kysyttiin johdatteluna tutkimusaiheeseen. Litteroinnin jälkeen aineisto luettiin läpi. Teemoittelua ja luokittelua varten aineisto tulostettiin paperiversiona ja aineisto purettiin manuaalisesti leikkaa ja liimaa - tavalla tunnistetiedot sisällytettynä. Tässä vaiheessa erilaisia luokitteluja oli 27. Nämä alaluokat yhdistettiin teemoittain ja saimme seitsemän ylempää luokkaa. Alusta alkaen haastatteluissa on pidetty perusjako henkilökunnan ja vankien haastatteluiden kesken. Tunnistetiedot hävitettiin kun aineisto kirjoitettiin tutkimustuloksiksi ja luokkia karsittiin. Tutkimustuloksissa ei ole voitu käyttää haastateltavien tunnistetietoja tai suoria lainauksia kovinkaan paljon johtuen tutkimusluvassa olleesta vaatimuksesta, että haastateltavat eivät saa olla yksilöitävissä. Yksilöitävyyden tunnistaminen korostui henkilökunnan haastatteluissa henkilökunnan edustajien erilaisista näkökannoista osastoon liittyen.

5.3 Eettisyys ja luotettavuus

Olemme törmänneet opinnäytetyöprosessin aikana eettisiin kysymyksiin. Pohdimme, missä määrin siviiliammattimme vaikuttavat tai missä määrin niiden tulisi vaikuttaa tämän opinnäytetyön aineistonkeruuseen liittyen. Aihetta valitessamme mietitytti, millainen vaikutus sillä saattaa olla, että olemme molemmat rikosseuraamusalalla töissä. On mahdollista, että haastattelemamme osaston vangit päätyvät jommankumman asiakkaaksi myöhäisemmässä vaiheessa vankeusprosessiaan. Vaikka meille onkin selvää, että tämä opinnäytetyö ja mahdollinen myöhempi asiakkuus ovat kaksi erillistä asiaa, saattaa asia näyttäytyä osaston vangeille eri tavalla. Teimme tätä opinnäytetyötä rikosseuraamusalan opiskelijoina, mutta mielestämme oli perusteltua kertoa, että työskentelemme alalla ja on olemassa mahdollisuus, että he saattavat päätyä meille asiakkaaksi.

Omat roolimme rikosseuraamusalan työntekijöinä vaikuttavat omalta osaltaan opinnäytetyön tekemiseen. Työskentelemme molemmat rikosoikeudellisen järjestelmän niin sanotussa loppupäässä, toinen vapautumassa olevien vankien kanssa ja toinen vapautuneiden vankien kanssa. Olemme opinnäytetyön tekemisen aikana havainneet, kuinka omat työstämme johtuvat intressit ovat ohjanneet opinnäytetyömme painopistettä myös pohtimaan vankien jatkoa pitkäaikaisvankien osastolta vapautumista kohti. Koemme, että tämä on kuitenkin arvokas näkökulma pitkäaikaisvankien osaston toimintaan ja sen kehittämiseen liittyen, sillä rikosseu-

raamusalalla on pyritty muillakin osa-alueilla luomaan toimivia jatkumoit prosesseille. Esi-merkkeinä tästä ovat kuntoutusjatkumot erityisosastoilla sekä vapautumiseen ja koevapau-teen liittyvä yhteistyö vankilan ja yhdyskuntaseuraamustoimiston välillä, missä on tosin vielä kehittämisen varaa.

Päädymme siihen, että haastattelemme osaston kaikki vangit ja suuren osan henkilökunnas- ta, koska koko osaston toimintaan liittyy kaiken kaikkiaan vain noin 15 henkilöä. On olemassa suuri riski, että yksittäinen ihminen on tunnistettavissa ja saattaa leimautua ja siksi halu- aisimme saada haastattelun mahdollisimman monelta osaston toimintaan liittyvältä henkilöl- tä. Osaston toiminta kuitenkin jatkuu opinnäytteemme valmistuttua, eivätkä tuloksemme saa vaikuttaa osaston toimintaan ainakaan kielteisesti kenenkään kannalta jatkossa.

Meitä molempia mietitytti kysyä seuraavaa edes ääneen: onko kaikki julkaisukelpoista? Julkai- sukelpoisuus liittyy lähinnä aineistoon ja tuloksiin eli pelko siitä, että jokin tulos olisi erityisen haitallinen jollekin yksittäiselle henkilölle tai muodostaisi esimerkiksi riskin vankilaturvalli- suudelle. Päädymme käyttämään julkaisukelpoisuusmittarina vankilaturvallisuuden osalta periaatetta, että kaikki mitä vanki tietää aiheesta voi tulla myös tässä julki. Riskinä tässä on kuitenkin tulosten vääristyminen, mikäli julkaisisi vain toivottuja tuloksia.

Haastatteluihin suostuneet vangit olivat asiallisia ja he puhuivat mielellään asioistaan ja nä- kemyksistään. Jäimme pohtimaan, miltä osin ne osaston vangit, jotka eivät suostuneet haas- tatteluun, ovat yhtä mieltä haastatteluihin suostuneiden vankien kanssa. Kiinnostaisi myös tietää, miksi jotkut vangit eivät suostuneet haastatteluun ja voiko kyse olla erilaisesta sopeu- tumisesta tai sopeutumattomuudesta vankilaan.

Eräänä tutkimuksen validiteettikriteerinä käytetään triangulaatiota. Sillä tarkoitetaan erilais- ten tiedonlähteiden, tutkijoiden, teorioiden ja metodien yhdistämistä tutkimuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 143.) Pyrkiksemme lisäämään tutkielman luotettavuutta on tässä opinnäy- tetyössä käytetty niistä kolmea ensimmäistä. Tiedonlähteiden triangulaatio toteutui siinä, että keräsimme haastatteluaineistoa eri tiedonantajaryhmiltä. Aineistossamme niitä olivat henkilökunta ja vangit. Tutkijoiden triangulaatio tarkoittaa, että tutkijoina toimii useampia henkilöitä. Opinnäytetyön aineiston keruussa ja analysoinnissa olivat paikalla molemmat tä- män opinnäytetyön tekijöistä. Teorioihin liittyvä triangulaatio tarkoittaa sitä, että tutkimuk- sessa pitäisi ottaa huomioon monia teoreettisia näkökulmia. Tämä edellytys täyttyy tämän opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä.

Tutkimustulokset on jaoteltu kahteen osaan, vankien ja henkilökunnan tuloksiin. Haastatte- luissa käsitellyt aiheet poikkesivat sen verran vankien ja henkilökunnan välillä, että katsoim- me jaon olevan perusteltua. Kohdassa 6.4 esittelemme vankilasta vapautuneiden valvojana työskentelevän rikosseuraamustyöntekijä Rita Taipaleen näkemyksiä pitkäaikaisvangeista.

6.1 Henkilökunnan kokemuksia pitkäaikaisvankien osastosta

Keravan vankilan pitkäaikaisvankien osasto mielletään haastatellun henkilökunnan keskuudes- sa välivaiheeksi ennen siirtymistä avolaitokseen. Kaikkien haastateltavien mielestä vankien tulisi mahdollisuuksien mukaan vapautua mahdollisimman avoimista olosuhteista pitkäaikaisen vankeuden jälkeen. Kukaan haastatelluista ei suoranaisesti tyrmää osaston tarpeellisuutta, mutta mielipiteitä jakaa osaston suunnittelu ja toiminta. Osa henkilökunnasta mieltää, että osastoa ei ole suunniteltu huolellisesti alusta alkaen ja toiminnan päämäärät ovat epäselvät. Osan mielestä vangeilta tulisi myös vaatia jotain vastineena paremmille ja avoimemmille van- kilaoloille. Eräs haastateltava kuvailee, että osasto on tarpeellinen sellaiselle vangille, joka on soveltuva osastolle. Osaston perustamisvaiheessa mukana olleet haastateltavat kertovat, että osastoa on pyritty suunnittelemaan alussa ja ottamaan mallia muista vankiloista. Kaikki haastateltavat myöntävät hankaluudeksi kokemuksen ja tiedon puutteen pitkäaikaisvankeihin liittyen, vaikka osasto on ollut Keravan vankilassa vuodesta 2009 lähtien.

Pitkäaikaisvankien osasto on avoimempi kuin monet muut osastot Keravan vankilassa. Vangit tulevat henkilökunnan käsityksen mukaan oloista, missä eri osastot on eristetty toisistaan, mutta osastoilla on sinänsä vapaammat olot. Näin ollen heidän sijoittamisensa Keravan vanki- lan suljetulle osastolle olisi taaksepäin menoa.

”Ei voi olla suljettu osasto, koska ne elinkautiset jotka tänne tulee niin tule- vat muulta kuin suljetulta osastolta.”

Erään haastatellun mukaan vangit voivat Keravalla harjoitella sosiaalisuutta eri tavoin kuin muurivankiloissa. Hänen mielestään tämä johtuu siitä, että Keravan vankilassa ei ole saman- laista vankihierarkiaa kuin yleensä suljetuissa vankiloissa. Myös henkilökunta on helpommin lähestyttävää Keravalla. Saman vastaajan mukaan Keravan vankilaan siirtyminen on muutos vankeusrangaistuksen suorittamisessa ja viesti eteenpäinmenosta. Hän näkee myös pitkäai- kaisvankien osaston tehtävänä elämysten tuottamisen, erityisesti elinkautista vankeusrangais- tusta suorittaville. Haastateltavan mielestä vankeuden tässä vaiheessa pitää viimeistään alkaa miettimään perhesuhteita ja omia tavoitteitaan.

Useampi haastateltava oli sitä mieltä, että elinkautisvangeille täytyy tarjota mahdollisuus rauhalliseen osastoon, jossa vangit eivät vaihdu päivittäin. Tiedustelimme, miksi juuri elinkautis- ja pitkäaikaisvankeihin täytyy panostaa. Eräs haastateltava perusteli sitä pitkällä tuomion pituudella ja sen aiheuttamalla laitostumisella sekä tavoitteena palauttaa vanki yhteiskuntakelpoisena siviiliin vapautuessaan. Hän myös totesi, että aika ajoin on vankeja, joiden mielenterveys järkkyy vankilassa juuri pitkän vankeusajan myötä.

Haastateltavat toivat turvallisuuteen liittyvissä teemoissa toistuvasti esille sen, että Keravan vankila ei ole "muurivankila". Samoin viitataan siihen, että Keravan vankilaa ei ole osastoitu samalla tavoin kuin esimerkiksi Riihimäen vankila, mikä mahdollistaa sen, että vangit voivat liikkua osittain toisilla osastoilla, kun osaston ovet ovat auki. Henkilökunnan mukaan tämä asettaa haasteita osaston erilaiselle varustelulle. Moni asia pitkäaikaisvankien osastolla kuluu sanaan "veitsi". Vangit ovat esittäneet osastokeittiöön tavallista veistä muoviveitsen sijaan ruoanlaittoa helpottamaan. Turvallisuuden näkökulmasta siihen ei ole suostuttu ja asiaan vaikuttaa osittain se, että osastolle saattaa päästä kuka tahansa muiden osastojen vangeista. Jos pitkäaikaisvankien osasto olisi erillään muista vangeista, niin tätäkin asiaa voisi harkita uudelleen.

Yksittäisen haastateltavan huomio turvallisuuteen vaikuttavista tekijöistä oli mielekkyys. Hänen mielestään olosuhteissa, missä vangin aika kuluu vankilassa mielekkäällä tavalla, niin vangeilla ei ole aikaa eikä halua miettiä vankilaturvallisuutta vaarantavia asioita.

Turvallisuus koostuu haastateltavien mielestä fyysisten tilojen lisäksi vankituntemuksesta ja vankisijoittelusta. Ne liittyvät toisiinsa, mutta varsinkin vankisijoittelu tuli esille monta kertaa jokaisessa haastattelussa. Suurin osa haastateltavista esitti turvallisuustekijänä luonnollisesti myös henkilökunnan keskinäisen kommunikoinnin eli toimivan tiedonkulun siitä, missä vangit ovat laitoksen sisällä. Tällä viitattiin tilanteeseen, jossa vanki on henkilökunnan vastaanotolla, mutta osaston vartija ei ole tietoinen asiasta.

Osa haastateltavista toi esille sen, että osaston vangeilla olevat etuudet ja osaston varustelu ei saisi olla itsestäänselvyys. Jos osastolla ilmenee järjestysrikkomuksia, niin etuoikeuksia pitäisi olla mahdollisuus karsia. Tämä koskisi myös osaston muuntamisen tilanteen mukaan avoimesta suljetumpaan ja toisinpäin.

Eräs haastateltava näki osaston turvallisuuden muodostuvan osittain pitkäaikaisvankeudesta. Hänen näkemyksensä mukaan osaston pitkäaikaisvangit ovat tottuneet "lusimaan". (Haastatteluiden aikana nousi monesti esille "lusimisen" käsite. Vankilassa tuomion suorittamista kutsutaan vankilakielellä "lusimiseksi" niin henkilökunnan kuin vankienkin keskuudessa. "Lusimisen" käsite liitetään yleisesti ajan hitaaseen kulumiseen, mikä nousi aihealueeksi haastattelussakin.) Haastateltavan mielestä näillä vangeilla ei ole tarvetta kokeilla omia rajojaan.

”Nää vangit, sikäli kun mä niitä tunnen, eivät halua härdelliä ympärilleen. He halua olla rauhassa ja fiksusti hoitaa hommansa.”

Erään haastateltavan mukaan sijoittajayksikkö (joka organisaatiomuutoksen myötä muuttui 1.1.2010 arviointikeskukseksi) sijoitti alkuvaiheessa elinkautisvangit Keravan vankilaan ilman yhteistyötä kyseisen vankilan kanssa. Alussa henkilökunnan näkökulmasta tehtiin virheitä osastolle sijoitettavien vankien valinnassa ja osastolla ilmenikin järjestysrikkomuksia. Nyt arviointikeskus on etukäteen yhteydessä Keravan vankilaan ja vangin siirtymisestä sovitaan yhdessä arviointikeskuksen ja lähetettävän laitoksen kanssa. Tällä mahdollistetaan myös se, että elinkautisvanki pääsee suoraan asumaan pitkäaikaisvankien osastolle. Heidän asuttamistaan väliaikaisesti vankilan muille osastoille ei pidetä tarkoituksenmukaisena.

Monet pitkäaikaisvangeista on sijoitettu Keravan vankilaan turvallisuusperusteisesti. Sijoittamisesta osastolle päättää osaston rikosseuraamusesimies. Elinkautisvangit sijoitetaan pääsääntöisesti suoraan pitkäaikaisvankien osastolle. Muiden vankien osalta harkitaan tapauskohtaisesti heidän soveltumistaan osastolle. Henkilökunnan haastatteluissa kävi ilmi, että sijoitteluperusteet eivät ole muulla henkilökunnalla kovinkaan hyvin tiedossa. Tämä liittyi siihen, miksi joku vanki on sijoitettu juuri Keravan vankilaan.

Vankisijoittelun merkitystä henkilökunta pitää erittäin tärkeänä. Osastolle ei haluta vankeja, jotka aiheuttaisivat järjestyshäiriöitä. Väärän vankisijoittelun vuoksi koko osaston toiminta häiriintyisi. Henkilökunnan käsityksen mukaan haastatteluhetkellä osastolle oli onnistuttu valikoimaan sinne sopivia vankeja. Järjestysongelmia ei ole ollut viimeisen vuoden aikana. Päihäteidenkäyttöä ei ole myöskään havaittu kyseisenä ajanjaksona.

Henkilökunnan keskuudessa on käsitys, että haastatteluhetkellä osastolla olleet vangit eivät halua sinne ongelmia. Haastateltujen mukaan ongelmia aiheutettaisiin epäonnistuneella vankisijoittelulla. Tällaisiksi esimerkeiksi mainittiin ”agitaattori” tai ”sählääjä”. Sijoittelusta päättävät saivat kiitosta kaikilta osapuolilta tämänhetkisen tilanteen perusteella.

”Alussa oli väärä henkilöitä sijoitettuna osastolle, ne on lähtenyt pois, siellä on jotenkin vapautuneempi ja rennompil ilmapiiri nyt.”

Osasto on suunniteltu 6-paikkaiseksi elinkautisvankien osastoksi. Niin kauan, kunnes elinkautisvankeja on tuo määrä, niin sinne asutetaan myös muita vankeja. Muut osastolle asutetut ovat lähinnä pitkäaikaisia vankeja. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että osastolla olevilla muilla vangeilla tulee olla aidosti pitkä tuomio myös vankilassa suoritettavanaan.

Kysymykseen siitä, onko muiden kuin elinkautisvankien sijoittaminen osastolle ongelma, emme saaneet jyrkän kielteistä vastausta. Tärkeäksi koettiin vankisijoittelussa kiinnittää huomiota vangin soveltuvuuteen osaston muiden vankien joukkoon. Lyhyttä vankeusrangaistusta suorittavien sijoittelua pitkäaikaisvankien osastolle ei pidetty hyvänä ratkaisuna. Henkilökunnan mielestä se lisäisi vaihtuvuutta osastolla ja se nähdään huonoksi asiaksi elinkautisvankien osalta, joiden täytyisi saada suorittaa tuomiotaan rauhassa ainakin osan haastateltavien mielestä.

Osasto ei ole tähän mennessä ollut pelkästään elinkautisvankien osasto. Useampi haastateltava ilmaisi huolensa siitä, että koska Keravan vankilassa ei ole kokemusta elinkautisvankeista, niin hieman pelätään elinkautisvangin statuksen korostamista muiden vankien silmissä.

Määräaikaista rangaistusta suorittavien hyvänä puolena nähtiin heidän mukanaan tuoma muutos ja elävyys osastolle. Monet näistä käyvät poistumisluvilla ja tuovat kosketusta yhteiskuntaan myös osastolle. He myös aikanaan siirtyvät avolaitokseen tai vapautuvat.

”Sillä on merkitystä. Ne muut pitkäaikaiset tuo sitä kosketusta ulkoelämään kun ne käy lomilla. Jos olis pelkkiä elinkautisia niin ne vois fakkiutua.”

6.2 Pitkäaikaisvankien osaston arkea ja näkemyksiä kehittämistarpeista henkilökunnan silmin

Vankien työtä, opiskelua tai muuta toimintaa pidetään henkilökunnan keskuudessa erittäin tärkeänä. Toimintaa arvioitiin työn näkökulmasta, koska pääasiallisesti osaston vangit käyvät työssä. Vankien työnteon tärkeyttä erityisesti päivärytmin ylläpitäjänä korosti neljä haastateltua. Toisena tärkeänä asiana tuotiin esille työn merkitys mielenterveyden säilyttämisen kannalta.

Yksi haastatelluista toi esiin näkökulman, että työn pitää olla mielekästä. Mielekkyyden tunne tulee siitä, että on arvokas ja saa jotain aikaiseksi. Työ on myös ammattitaidon ja osaamisen ylläpitämistä, vaikka ei vapauduttuaan tekisikään samankaltaista työtä. Tärkeää on se, että vankeusaikana on kuitenkin ollut aktiivinen ja tehnyt jotakin. Toinen haastateltu kuvaili samaa asiaa onnistumisen ilona. Yksi haastateltavista antoi merkityksen myös työpaikkojen sijaitsemiselle aitojen ulkopuolella. Sama asia nousi esiin myös vankien haastatteluissa.

Kaksi haastateltua mainitsi, että työnjohto antaa vastuuta ja työtä voi tehdä itsenäisemmin, kunhan työnjohto on arvioinut vangin kyvyt. Toinen heistä mainitsi lisäksi, että pitkäaikaisvangit ovat pidettyjä työntekijöitä.

Myös muun toiminnan tärkeys nousi esille kaikissa haastatteluissa. Pääasiaksi nähtiin, että vanki tekee jotain rutiininomaisesti päivittäin.

”Työpuolikin on alkanut niitten kanssa suunnittelemaan työjuttua, ne on ollu pidettyjä työntekijöitä nämä elinkautiset tuolla verstailla.”

Pitkäaikaisvankien osastolla oli haastatteluhetkellä yhdeksän vankia, joista neljä oli elinkautista vankeusrangaistusta suorittavia. Elinkautisvankien ryhmään osallistuvat vain osaston elinkautisvangit. Toimintaa pidettiin hyvänä, mutta ryhmän tavoitteet eivät olleet selkeitä kaikille haastatelluille. Kaksi haastateltua koki toiminnan tarkoituksiksi arkirutiinin katkaisun. Yksittäisenä näkemyksenä nousi esiin elämysten tuottaminen esimerkiksi erilaisten makujen kautta. Eräs haastateltava ehdotti ryhmän sisällöksi liikuntaa, ruoanlaittoa ja keskustelua vuoronperään. Erityisesti keskustelun ajateltiin olevan tarpeen.

Kysymykseen siitä, pitäisikö elinkautisvankien ryhmän olla koko osastolle, saatiin ristiriitaisia vastauksia. Henkilökunnan mielestä elinkautisvangit ovat oma ryhmänsä. Yksi haastateltava spekuloi, että jos toimintaan osallistuisivat kaikki osaston vangit, niin se saattaisi aiheuttaa ryhmäytymiseen liittyviä ongelmia. Koko osaston osallistuminen toisi myös enemmän vaihtuvuutta ryhmään, jota ei pidetty hyvänä asiana. Toisaalta esimerkiksi liikunnassa olisi mahdollisuus helpommin harrastaa joukkuepelejä. Johdon taholta on tehty päätös, että ryhmä on vain elinkautisille ja sen mukaisesti toimitaan tällä hetkellä. Henkilökunnan mukaan kaikki elinkautisvangit osallistuvat ryhmän toimintaan, vaikka eivät aina olekaan innoissaan. Heillä on osallistumisvelvollisuus ryhmään.

Osastokokous ei ole mikään yleinen tapa suljetussa vankilassa. Niin henkilökunta kuin vangitkin ovat tottumattomia tällaiseen käytäntöön. Haastattelemamme vartijat eivät ole osallistuneet kokoukseen. Heidän näkemyksensä mukaan henkilökunnan pitäisi ensin sopia yhteiset pelisäännöt keskenään. Kokouksiin osallistuneet haastateltavat pitivät kokouksia periaatteessa hyvinä. Kaikki mainitsivat siitä, että kokoukset ovat suurimmaksi osaksi vankien vaatimuksia. Eräs haastateltu mainitsi kokouksen huonoksi puoleksi sen, että kokouksessa esitettyihin asioihin ei välttämättä tule selkeää vastausta. Samoja asioita nousee esille seuraavissa kokouksissa. Erään haastateltavan mukaan vankeja opetetaan normaaliin käyttäytymiseen, siihen että tietyssä paikassa puhutaan tietyistä asioista (vertaus asunto-osakeyhtiön kokoukseen). Hänen mukaansa on hyvä, että vangeilla on suora keskusteluyhteys apulaisjohtajan ja rikos-seuraamusiesimiehen kanssa osastokokouksessa.

”Ihan hyvä, on keskusteluyhteys mut ne on vähän toimimattomia, samat asiat pyörii kokouksesta toiseen ja todetaan et tätä käsiteltiin edelliselläkin kerralla ja asia ei ole edennyt.”

Kysyimme millainen olisi hyvä pitkäaikaisvankien osasto. Kannustimme mielikuvituksen käyttöön, sillä hyvin nopeasti todettiin, ettei vankilalla ole rahaa tehdä muutoksia. Suuria muutoksia ei tullut esille. Eräs vastaaja piti osaston kokoa hyvänä. Hänen mukaansa ryhmädynamiikan kannalta kuudesta kahdeksaan vankia on sopiva määrä osastolla.

Osaston eristäminen enemmän muusta vankilasta jakoi mielipiteitä. Ne, joilla oli selvä kanta asiaan, olivat osaston eriyttämisen kannalla. Loput eivät nähneet asialla merkitystä. Jotkut vastaajista vertasivat osastoa Keravan vankilan Kisko- ja WOP-osastoihin, joiden vangit eivät ole tekemisissä vankilan muiden vankien kanssa. He halusivat pitkäaikaisvankien osaston toimivan vastaavalla tavalla. Erään vastaajan mukaan ruokailut ja ulkoilut voisivat olla kuitenkin yhteisiä. Osaston eriyttämisen nähtiin puoltavan mahdollisuutta tehdä osastolle erilaiset olot kuin muille osastoille. Suurin osa henkilökunnasta oli sitä mieltä, että osastolla tulisi olla alkuperäisen suunnitelman mukaisesti ainoastaan elinkautisvankeja.

Muita esille nousseita toiveita olivat omat sellit vangeille, sellien ja osaston aukiolon pidentäminen asioiden hoitamisen helpottamiseksi, parempi varustelu osastolle, joku ulkopuolinen vetämään ryhmiä osastolle ja enemmän vapaa-ajan toimintaa. Useammassa haastattelussa kävi ilmi, että he kehittäisivät pitkäaikaisvankien osastoa sellaiseksi, mikä olisi tarpeellinen, kun vain tietäisi, mikä olisi heille tarpeen.

Haastatteluissa tuli usein esille resurssipula. Esimerkiksi vankilan pastori on ollut mukana osaston toiminnassa, mutta hänen virkansa on pitkään ollut täyttämättä. Toiminnan kehittämistä ei paljoa uskalleta miettiä, koska ennako-olettamus on, että kehittämis ehdotusten toteuttamiseen ei kuitenkaan löydy rahaa. Yksi haastateltava toi esille, että hänen mielestään nyt olisi aika keskustella siitä millainen osasto on ja mihin suuntaan sitä pitäisi kehittää.

Haastatteluissa tuli ilmi, että henkilökunnalta puuttuu yhteinen näkemys osastosta. Osa osaston toiminnassa mukana olevasta henkilökunnasta kokee, että heitä ei kuunneltu osastoa suunniteltaessa. Haastatteluiden mukaan pitkäaikaisvankien osaston vankien kanssa työskentelevä henkilökunta ei ole kertaakaan kokoontunut yhdessä keskustelemaan osastoon liittyvistä asioista.

Yhteisen näkemyksen puuttuminen osastosta vaikuttaa haastateltujen mukaan niin, että on hankalaa, kun rakenteet ja yhteiset toimintamallit puuttuvat. Myös se koetaan hankalaksi, että eri vankiloissa on keskenään erilaiset säännöt ja vangit tuovat eroja esille. Useampi haas-

tateltava toivoi, että osasto voisi olla WOP-osaston tyylinen, missä osasto olisi eristetty muusta vankilasta ja osastolla olisi oma vartija, jonka työtehtäviä ei ole sidottu muiden osastojen tehtäviin.

Osaston esimies kertoi, ettei hänellä riitä aika olla kaikessa mukana ja osaston henkilökunnalla on suurempi itsenäinen vastuu tämän vuoksi. Toisaalta hän näki, että työ on alaisille myös mielekkäämpääkin tämän ansiosta.

6.3 Henkilökunnan ajatuksia pitkäaikaisvankeudesta

Pitkäaikaisvangit Keravan vankilassa ovat uusi asia. Keravan vankilassa on totuttu työskentelemään nuorten vankien ja ensimmäistä tuomiotaan suorittavien vankien kanssa. Henkilökunta kertoi haastatteluissa olevansa tottumaton työskentelemään pitkäaikaisvankien kanssa. Osa henkilökunnasta kertoi käyneensä tutustumassa Helsingin vankilan pitkäaikaisvankien osastoon, mutta pelkkää vierailua pidetään riittämättömänä. Toisaalta nousee esiin ajatuksia, että suora kopiointi toisista vankiloista ei ole toimiva vaihtoehto Keravan vankilan erilaisuuden vuoksi. Haastatellut eivät tuoneet esille, että osaston toiminnan suunnittelussa olisi käytetty tutkimuksellista tietoa pitkäaikaisvankeja koskien.

Kysyttäessä henkilökunnan ajatuksia pitkäaikaisvankien tarpeista nousi haastatteluissa selkeimpänä esiin yhteydenpito läheisiin. Tämä tapahtuu pääasiassa tapaamisten, kirjeiden, puheluiden ja poistumislupien muodossa. Tämän lisäksi eräs haastateltava kuvasi tarpeiden olevan samoja kuin muillakin vangeilla. Hänen mukaansa tarpeet koostuvat fyysisestä ja psyykkisestä kunnosta huolehtimisesta, arkirutiineista sekä erilaisten taitojen hallinnasta.

Yhden haastateltavan mielestä pitkäaikainen vankeus otetaan huomioon niin, että mikäli mahdollista, vanki kulkee vankilaprosessin suljetummasta avoimempaan. Lyhyttuomioisilla vangeilla ei hänen mielestään ole tarvetta samaan. Pitkäaikaisvankeja huomioidaan pitämällä heitä etusijalla asuttamisessa ja työllistämisessä. Hän piti myös tärkeänä, että vangit pääsevät saatetuille lomille. Haastateltavan mielestä pitkäaikaisvangeilla pitäisi olla erilainen päiväjärjestys kuin nuorisovangeilla heidän erilaisten tarpeidensa takia. Erilaiset tarpeet tulisi ottaa huomioon ja voimavaroja suunnata sen mukaisesti. Se ei kuitenkaan hänen mukaansa onnistu resurssipulan takia.

Yksi haastateltava toi esille, että hänellä ei ole tarpeeksi tietoa pitkäaikaisvangeista ja heidän erityistarpeistaan. Hän ilmaisi tarpeensa saada tietää aiheesta enemmän. Hän ei pitänyt osaston toimintaa hyvin perusteltuna, eli osaston tarkoitus oli epäselvä hänelle ja häntä pohditutti myös miten muut vankilan vangit näkevät pitkäaikaisvankien osaston. Haastateltava

näki, että pitkäaikaisvangin on tärkeä pitää itsensä fyysisesti ja henkisesti kunnossa ja heillä pitää olla jotakin toimintaa.

”Keravalla totuttu työskentelemään nuorisovankien kans, se on niin erilaista täysin. Itselläkin meni aikaa että tottui edes vähäsen.”

Kaksi haastateltua toi esille laitostumisen. Heidän mukaansa haastatteluhetkellä osastolla olleissa vangeissa oli havaittavissa laitostumista. Yhtenä tapana ehkäistä laitostumista tuotiin esille toimintojen suuntaaminen ulkopuolelle. Esimerkkinä tästä ruokaryhmässä haetaan makuja, jotka eivät ole laitospöydän arkipäivää. Samoin elämysten hankkiminen asioista, jotka eivät ole laitoksen jokapäiväistä arkea kuten hiihto, keilaus ja onginta.

Yksi haastatelluista piti tärkeänä ylläpitää normaaliutta pitkäaikaisen vankeuden aikana. Normaalius tarkoittanee sitä, että vankilassa olemisessa olisi hyvin pitkälti samanlaiset elementit kuin mitä yhteiskunnassa eläessä, eikä pitkäaikainen vankeus etäännyttäisi vankia yhteiskunnan tavoista.

Haastateltavien mielestä tämänhetkisillä vangeilla on hyvä tuntuma elämänhallintaan. Toinen epäili kuitenkin, että ongelmana on, kun vangit eivät vankilassa ollessaan hoida asioita yhteiskunnassa ja taito asioiden hoitamiseen on heikentynyt. Hänen mielestään osa ehkä tiedostaa olevansa laitostuneita ja osa ei. Hänen mukaansa vangit elävät nyt tätä hetkeä sopeutulla siihen mahdollisimman hyvin.

Pitkäaikaisvankien osaston jälkeen haastatellut näkevät luonnollisena ja hyvänä vaiheena siirtymisen avolaitokseen. Henkilökunnan näkemyksissä vangin asteittainen siirtyminen vapaampiin oloihin on tärkeää erityisesti pitkäaikaisvankien kohdalla. Tämä tietysti edellyttää, että vanki turvallisuusnäkökulmat huomioiden voidaan siirtää avolaitokseen.

”Prosessi lähtee sieltä kovemmasta laitoksesta ettei se vapautuminen ole liian jyrkkä, lyhyttuomioisille ei niin merkitystä.”

Vapauteen valmistaminen ei keskivaiheessa tuomiota ole tärkeää konkreettisten asioiden suhteen. Tässä vaiheessa ei ole tarkoituksenmukaista miettiä asunnon järjestämistä, koska vapautumiseen on kuitenkin vuosia. Kaksi haastateltua toi ilmi, että haastatteluhetkellä osastolla olleilla vangeilla on selkeät suunnitelmat vankeusrangaistuksen loppuvuosiksi sekä vapautumisen jälkeiselle ajalle. Yksi haastateltu mainitsi, ettei nykyisessä tilanteessa pidäkään tehdä enempää vankien kanssa ja hän koki, ettei hänellä ole riittävästi ammattitaitoa enempään.

Toimme haastatteluissa esille, että avolaitoksissa pitkäaikaisvangeille tai elinkautisvangeille ei ole meidän tietojemme mukaan mitään erityisiä toimintoja. Pitkäaikaisvankien osastolla tehtävä työ jää sinne, eikä mitään virallista jatkumoa ole pitkäaikaisen vankeuden näkökulmasta. Haastatellut ilmaisivat, että heidän näkökulmansa koskettaa vankeja vain kyseisellä osastolla, vaikka mahdollinen jatkumo muihin laitoksiin ajateltiin olevan hyvä asia.

Kysyimme haastateltavilta vankien arjen taitojen ylläpitämisestä. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että taidot heikkenevät. Vankilasta käsin niitä pyritään ylläpitämään saatetuilla lomilla. Kukaan haastatelluista ei kuitenkaan osannut sanoa mikä taho kantaisi tavallaan vastuun, vastuu ei heidän mielestään kuulunut vankilallekaan.

6.4 Asiantuntijahaastattelu: vankilasta vapautuneiden vankien valvojana työskentelevän näkemyksiä pitkäaikaisvankeudesta

Toinen opinnäytetyön tekijöistä haastatteli vankilasta vapautuneiden valvojana työskentelevää rikosseuraamustyöntekijä Rita Taipaleta Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimistosta 18.4.2011. Taipale on toiminut valvojana vuodesta 2004. Taipale kuvasi pitkäaikaista vankeusrangaistusta suorittaneiden suurimmaksi haasteeksi oman sosiaalisen paikkansa löytämisen vankilasta vapauduttuaan. Hän on työssään havainnut, kuinka pitkä aika vankilassa korreloi yhteiskunnasta vieraantumisenä ja sosiaalisten suhteiden heikentymisenä, mikä muodostaa suuren haasteen, kun asiakkaan pitäisi alkaa rakentaa elämäänsä uudestaan. Sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseksi Taipale panostaisi vankila-aikana perhetyöhön, missä kartoitettaisiin perhesuhteita. Omaiset ovat tärkeässä roolissa vankila-ajan päättyessä. Hänen mukaansa on tärkeää ottaa myös vangin omaiset huomioon ja tietää miten kotona voidaan, kun perheenjäsen on vankilassa.

Taipale on useasti havainnut, miten pitkä vankeus aiheuttaa ihmisissä yksinäisyyttä, heikkoa itsetuntoa ja sitä, ettei vankilassa ollut uskoa omiin kykyihinsä enää pärjätä elämässä. Kyseessä lienee prisonaation ilmentymä. Kaikki edellä mainittu aiheuttaa vaikeutta asioida paikoissa ja liikkua ylipäätänsä paikasta toiseen. Kun asioiminen on hankalaa, on myös töiden tai koulutuspaikan hakeminen erittäin haasteellista kuten myös yleinen asioiden hoitaminen yhteiskunnassa. Vielä jos sosiaaliset suhteet ovat heikot, eikä lähipiiriä juuri ole, niin vapautunut vanki jää yksin juuri silloin, kun tarvitsisi eniten apua ja tukea arkisissa asioissa. Pahimmassa tapauksessa voi olla, ettei vapautunut vanki ole nähnyt euroja lainkaan ja nykyinen tietotekniikan kehittyminen on siirtänyt asiointia internetiin, minkä käyttö voi olla täysin vierasta vapautuneelle. Taipale toteaa koevapauden olevan erinomainen asia. Siinä parhaimmillaan toteutuu asteittainen vapautuminen tuen ja kontrollin muodossa. Hän kritisoi koevapau-

den edellytyksiä kuitenkin siltä osin, että ne jotka sitä eniten tarvitsevat eivät sovellu siihen koevapauden nyky muodossa.

Vaikka pitkäaikaiset vangit vapautuvatkin valvontaan, Taipaleen mukaan tapaamiset ovat liian harvoin riittävään tukeen näille väliinpuotoajille eikä nykyisillä resursseilla työskentelyä ole mahdollista lisätä. Yksi väliinpuotoajien ryhmä on Taipaleen mukaan ne, joilla ei ole päihdeongelmaa, eikä siis myöskään tukipaikkoja vapaudessa eikä liiemmin toimintaa vankilassa. Hänen mielestään olisi hyvä, jos päihdeongelmattomille olisi vapautteen valmentava ryhmä, missä opeteltaisiin vapaudessa tarvittavia taitoja nyky-yhteiskunnassa sitä tarvitseville. Ylipäänsä hänen mielestään jonkun pitäisi jo vankila-aikana ohjata vapautuvaa tarpeellisten kontaktien kuten vertaistuen pariin ja hän korostaa, että vankilan ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen työn tulisi olla saumatonta jatkumon mahdollistamiseksi.

Laitostumisen torjuntaan parhaita aseita ovat Taipaleen mielestä rutiinit ja erityisesti työn tekeminen. Työn merkitys on tärkeä, sillä Taipaleen mukaan silloin ihmisen on hyvä olla kun kokee itsensä tarpeelliseksi. Työ ja rutiinit auttavat hänen näkemyksensä mukaan myös mielenterveyden säilyttämisessä. Taipaleen mielestä vanginvartijoiden tulisi osallistua vankien positiiviseen vahvistamiseen eli siihen, että kohdellaan kunnioittavasti, kannustetaan ja vahvistetaan. Hän muistuttaa, että meillä on kaikilla yhteinen tavoite eli se, ettei vapautunut päätyisi uudestaan vankilaan ja vapautuneesta saataisiin yhteiskuntakelpoinen veronmaksaja. (Taipale 2011.)

6.5 Vankien kokemuksia Keravan vankilasta ja sen pitkäaikaisvankien osastosta

Keravan vankila mielletään vankilapiireissä vieläkin nuorisovankilaksi ja sitä on usein kuvattu osittain avolaitokseksi, vaikka se on suljettu laitos. Tähän vaikuttavat asiat liittyvät siihen, että vankilaa ei fyysisesti ympäröi muuri vaan vankilaa ympäröi verkkoaita. Vankilan työtoimintapaikat sijaitsevat aidatun alueen ulkopuolella. Keravan vankilaan ei myöskään sijoiteta niin sanottuja kovan luokan rikollisia, joilla arvioidaan olevan suuri karkaamisriski tai joiden arvioidaan jatkavan rikollista toimintaa vankilasta käsin. Vankilan fyysiset puitteet estävät tehokkaan osastoimisen ja vangeilla on mahdollisuus olla eri osastojen vankien kanssa tekemisissä.

Kaikki haastatellut vangit olivat tyytyväisiä oloonsa Keravan vankilassa. He olivat kaikki olleet ennen Keravalle tuloa Vantaan vankilassa tutkintavankeusajan ja sen jälkeen joko Riihimäen tai Helsingin vankilassa.

Keravan vankilan muurittomuus koettiin haastateltavien mielestä hyväksi asiaksi. Ei niinkään karkaamisen helpottamiseksi vaan vankilaa ympäröivän luonnon takia. Tämä luonnosta nauttiminen nousi merkittävään rooliin selviytymiseen liittyen ja muodosti hetkellisen pakokeinon vankeudesta ja se koettiin muutoinkin miellyttävänä.

”Ohan se paljon kivempi kun on metsää ympäril.”

Kaksi haastateltavaa nosti esiin Keravan taustan nuorisovankilana. Heidän mielestään se näkyy henkilökunnan tavassa toimia ja vankilan kulttuurissa. Vangit kokivat, että henkilökunta unohtaa välillä, että he ovat aikuisia ihmisiä, jotka eivät kaipaa jatkuvaa neuvomista ja ohjeistamista. Toinen arveli henkilökunnan epäileväisen asenteen vankeja kohtaan johtuvan nuorisovankilataustasta. Molemmat totesivat myös, että nuoria vankeja, jotka tarvitsevat enemmän henkilökunnan ohjeistusta löytyy Keravan vankilasta edelleen.

”Tässä talossa on pikkusen jäänteitä ja mä ymmärrän sen tämmösestä poikakulttuurista, me ollaan aikuisia pitkäaikaisvankeja.”

” Vanha ja kankea systeemi, uudistukset ei tapahdu nopeesti. Tämä on sekoi-tus esikoulua ja aikuisluokkia.”

Yleisesti ottaen Keravan vankila koettiin rauhalliseksi, hyväksi paikaksi ja osaston vangit kokivat olevansa siellä turvassa. Haastateltavat kokivat henkilökunnan olevan lähellä ja pääosin asiallista. Eräs vanki nosti esiin käsityksensä vankilan toimintapolitiikasta sellaisissa tilanteissa, missä toinen vanki uhkasi toisen terveyttä jollain tapaa. Hänen käsityksensä mukaan muissa vankiloissa uhattu vanki joutui väistymään ja poistumaan, kun taas Keravalla uhkaaja poistetaan. Vanki koki myös tulevansa huomioituksi vankilassa ihmisenä ja koki Keravan vankilan toimintatavat muutenkin järkevämmäksi kuin muissa vankiloissa.

”Jollakin tavalla on happea enemmän.”

”Tässä talossa henkilökunta on paljon lähempänä vankeja.”

”Täällä sä et oo pelkkä nimi ja numero.”

”Oisko se tää vankilapolitiikka (miksi kaikki vangit tulevat keskenään toimeen).”

Ylempänä mainittu vangin spekuloi toimintapolitiikka turvallisuuden ja hankalien tilanteiden osalta on ilmeisesti toiminut Keravan vankilassa. Kaikki haastateltavat vangit kokivat,

ettei heillä ole ollut turvallisuushkia Keravalla. Osa vangeista onkin sijoitettu Keravan vankilaan juuri turvallisuusperustein, eli heillä oli ollut ongelmia muiden vankien kanssa muissa vankiloissa.

”Täs vankilas on se ero verrattuna Riihimäkeen, et Riihimäessä joudut suurinpiirtein tuomaan oikeuspöytäkirjat pöytään, täälä ei. Täällä saa olla niinku oma ittensä.”

Kaikkien haastateltavien mukaan omista tai muiden tuomioista ei juuri ole puhuttu. Rikos koettiin asiaksi mitä on käsitelty aivan tarpeeksi muissa yhteyksissä ja rikoskeskusteluja käydään lähinnä psykologin kanssa. Yksi elinkautisvanki sanoi elinkautisten tietävän toistensa rikoksista, mutta hekään eivät hänen mukaansa keskustelleet rikoksistaan keskenään.

”Haluu vaan suorittaa sen oman tuomion.”

”En haluu puuttuu muiden tuomioihin.”

”Itsestänselvyys et kauan ollaan.”

”Täällä rikoksesta huolimatta saa istua ihan rauhassa.”

”Ei me erotella toisia millään tavalla.”

Vangeilla on käytettävissään terveydenhuollon, psykologin, päihdeohjaajan, opintojenohjaajan sekä pastorin palvelut vankilassa ollessaan. Keravan vankilan pastorin virka on ollut täytämättä, mutta keväällä 2011 uusi pastori on nimitetty virkaansa. Jokaiselle vankilaan tulevalle laaditaan rangaistusajan suunnitelma. Siinä on tarkoituksen yhdessä vangin kanssa suunnitella tuleva vankeusaika ja suunnitelman toteutumista seurataan. Suunnitelmassa voidaan esimerkiksi määritellä, että vangin tulee asioida psykologin luona. Yksi haastateltavista kertoi, että hän oli käynyt psykologin luona juuri suunnitelmassa olevan tavoitteen takia, vaikka itse ei oikein kokenut niitä keskusteluja tarpeellisiksi. Psykologilla asioiminen on asetettu edellytykseksi hakeutua avolaitokseen. Toinen haastateltava taas koki, että psykologin luona käyminen on hyödyttänyt häntä suuresti ja hän käykin siellä omasta tahdostaan. Eräs toi ilmi, kuinka on tärkeää, että henkilökunta pysyy samana. Hän kertoi, kuinka aiemmassa vankilassa juuri psykologi oli vaihtunut moneen kertaan ja oli turhauttavaa aloittaa asioiden käsittely ja kertominen aina alusta. Päihdeohjaajan vastaanotolla olivat käyneet ne, joilla oli aiempaa päihdetaustaa. Yksi haastateltava koki vankilassa olemisen raittiutta tukevaksi asiaksi ja useampi haastateltava kertoi, kuinka oli vankila-aikana oppinut puhumaan asioistaan.

Pyysimme haasteltavia vertailemaan Keravan vankilaa muiden vankiloiden kanssa. Jo aiemmin mainittu muurittomuus ja ympäröivä luonto saivat kiitosta. Yksi haastateltava oli iloinen siitä, kuinka Keravalla ei ole lokkeja kuten Helsingin vankilan ympäristössä. Toinen vanki mainitsi siitä, kuinka toisin kuin Riihimäen vankilassa, puista näkee muutakin kuin latvat. Vankilan henkilökunnan koetaan olevan lähempänä Keravalla kuin muissa vankiloissa. Tähän asiaan liittyy se, että Keravan vankila ei ole niin tiukasti osastoitu. Joidenkin mukaan muiden vankiloiden ilmapiiri oli koettu kireämmäksi ja myös henkilökunnan ja vankien keskinäiset välit. Erityisesti Riihimäen ja Helsingin vankilan vartijat oli koettu etäisiksi. Keravan vankilassa vangit kokivat voivansa lähestyä vartijoita asioissaan ilman, että muut vangit tulkitsisivat asian jollain tapaa negatiivisesti ja ilmapiiri koettiin muutenkin paremmaksi. Yksi haastateltava koki Keravan vankilan olevan ”puoliavotalo” verratessaan sitä Riihimäen vankilaan. (”Puoliavotalo” ei ole virallinen käsite, vaan sillä halutaan kuvata suljetun vankilan ja avolaitoksen välimuotoa). Erään vangin mielestä Keravalla asioiminen ja asiat hoituivat paremmin ja nopeammin kuin muualla.

Pari haastateltavaa oli kiinnittänyt huomiota siihen, kuinka henkilökunnalta oli joskus jäänyt vastaamatta esimerkiksi tervehdykseen ja he olivat kokeneet tilanteen ikävänä. Vangit toivat esille sen, miten vankilassa pienet asiat koetaan isoina ja tärkeinä. Haastatteluista kuvastui muutenkin erityisesti pienten asioiden merkitys juuri vankilamiljöössä, vankilan ulkopuolella tällaisiin asioihin ei kiinnitetä niin paljon huomiota. Eräs vanki oli tehnyt henkilökunnan kanssa asioimisesta haasteen itselleen ja hän oli antanut sille humoristisen merkityksen.

”Lyötiin vetoa Vantaalla, joka kertois niin hyvän vitsin et sais ton (vartijan) nauramaan ni se ois kahvipaketti.”

Ylipäänsä vankilamaailmaa kritisoitiin maalaisjärjen puutteesta ja ihmetystä aiheuttivat esimerkiksi tiukat tavaroiden hallussapitomääräykset. Haastatellut vangit ymmärsivät kyllä miksi asioita ja esineitä rajoitetaan tai kielletään, mutta he eivät aina kokeneet niitä tarkoituksenmukaisiksi. Kommenteista huokui läpi se, kuinka he ymmärsivät, että joidenkin vankien kanssa täytyy olla tarkkoja tiettyjen asioiden kanssa. Haastatellut kuitenkin toivoivat, että heihin olisi luotettu niissä asioissa. Eräs vanki ihmetteli sitä, kuinka vankilassa on vaikea vangin näkökulmasta saada tietää, että keneltä pitäisi kysyä mitään asiaa tai kuka vastaa mistäkin aihealueesta.

”Narikka on jumalasta seuraava.”

”Joku maalaisjärjenkäyttö.”

”Ne säännöt on muovautunu et jos joku on joskus tehnyt jotain.”

"Joutavanpäivänen vallankäytön mekanismi ilmenee aina välillä."

"Tää kysyminen on salatiedettä, aivan mystistä."

Vankiloiden keskinäisessä vertailussa Keravan vankila saa kritiikkiä siitä, kuinka tietyissä asioissa vangit kokevat, että siellä ollaan liian tiukkoja. Erityisesti haastateltavat kaipasivat kunnollista veistä osastolle ruoanlaittoa helpottamaan. Helsingin vankilassa ja Riihimäen vankilassa on haastateltavien mukaan kunnollinen veitsi seinään pultattuna ja he kokivat vastaanlaisen veitsen kieltämisen Keravan vankilan osastolta perusteettomana. Riihimäellä olleet vangit kritisoivat Keravan vankilaa vanhoista ja huonoista tiloista, mutta totesivat samalla, ettei asialle voi mitään.

"Miks Kerava niin sanotusti kakkosturvaluokituksen vankilana on sitten tiukempi tämmösten asioiden suhteen ku Riihimäki?" (Viittaa siihen, kun ei saa osastolle kunnan veistä.)

Kaikki haastateltavat kokivat osaston hyväksi ja tarpeelliseksi. Osasto koettiin kodiksi ja haastateltavat puhuivat siitä, kuinka töistä tullessa tullaan kotiin. Haastateltavat olivat kaikki olleet aiemmin jossain muulla osastolla ainakin hetken aikaa ennen tälle osastolle tulemistä. Osasto sai erityisesti kiitosta siitä, että sellien ovet ovat päivisin auki ja he saavat olla keskenään tekemisissä. Vaikka osastolle on sijoitettu vangit erilaisin perustein, vangit kokivat, että sijoittelussa on onnistuttu ainakin haastatteluhetkellä. Kaikki haastateltavat kokivat tulevaisuudessa keskenään hyvin toimeen ja joku vertasi sitä perheeseenkin. Osastoa kuvailtiin yhtenäiseksi ja ilmapiiri koettiin hyväksi. Vangeilla on tapana yhdessä laittaa ruokaa ja pelata korttia. Eräs haastateltava puhui siitä, kuinka osastolla ei ole perinteistä vankihierarkiaa eikä kirjoittamattomia sääntöjä. Toinen vanki vertasi osaston kirjoitettuja sääntöjä siihen, että onhan kerrostalossakin säännöt. Useampi puhui siitä, kuinka osaston vangit kunnioittivat toisiaan ja se näkyy myös arjessa esimerkiksi siivoamalla omat jäljet. Päiväjärjestys koettiin hyväksi ja sen luoman rutiinin arveltiin helpottavan vankilassa olemista.

"Tämä on minun koti."

"Tommoset osastot on hyviä, pitäis olla enemmän muissaki vankiloissa."

"Mun mielest toi on, missä mä nyt oon on hyvä osasto."

"Mähän oon menny ärsyttävistä osastoista parempaan suuntaan."

"Osasto on niin paljon rauhallisempi ku talon muut osastot."

"Mulla on nyt tällä hetkellä suht hyvä olla." (Viittaa siihen, miksi ei hae nyt avolaitokseen.)

"No seki on hyvä ku toi sellin ovi on auki."

"Meil on aika hyvä keskinäinen luottamus tuolla osastolla."

"Yhteen köyteen vetäminen, samaan suuntaan rakentaminen."

"Meil on periaattees asiat ihan loistavasti."

Pyysimme vankeja kertomaan mahdollisista uhkakuvista eli siitä, millä osaston ilmapiirin voisi pilata. Suurimmaksi uhaksi koituisi heidän mukaansa osastolle sijoitettu vanki, joka ei sopeudu joukkoon ja syyllistyy järjestysrikkomuksiin. He olivat kuitenkin luottavaisia sen suhteen, että tällainen hankala vanki saataisiin osastolta pois. Haastateltavista huokui sellainen ajatus, että he haluavat vain suorittaa tuomionsa rauhassa ja olla joutumatta hankaluuksiin. Eräs vanki viittasi haastattelussa 6.7.2010 Porvoossa tapahtuneeseen ampumavälikohtaukseen, jossa kuoli kolme ihmistä (www.wikipedia.org). Ampuja oli puoli vuotta aiemmin vapautunut elinkautisvanki. Haastateltu pohdiskeli sen mahdollisia vaikutuksia kaikkiin Suomen elinkautisvankeihin.

"Ei se tarvi ku yhen henkilön joka on esimerkiks koko ajan pummimas jotain tai ei vaan sovi niinku ajatusmaailmaltaan siihen joukkueeseen tai yhteisöön."

"Jos sinne tulis tällane nuori tuota enskikertalainen, ehkä vähän huumeidenkäyttäjä vielä ni kyl se pistäis sen osaston aika sekasin."

"Pelätään yhteisöörangaistuksia."

Mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihin esitettiin myös tietynlaisen vaatimattomuuden kanssa. Tuli pikemminkin sellaisen käsitys, etteivät he koe paljoakaan tarvetta vaikuttaa omiin asioihinsa. Kyseessä lienee tietynlainen alistuminen vankilaolosuhteisiin.

"Kyl mä siihen mitä mun tarvii vaikuttaa, kotiinha ei kumminkaan pääse sillon ku haluis." (Vastaus kysymykseen pystyykö vaikuttamaan omiin asioihinsa osastolla.)

Kysyimme jokaiselta haastateltavalta mitä mieltä he ovat siitä, että osastolla on pitkäaikaisvankeja, jotka istuvat määräaikaista vuosituomiota sekä elinkautisvankeja, joiden vapautumispäivää ei ole ennalta määritetty. Kaikkien mielestä oli hyvä, että osaston vangit ovat vähintäänkin pitkäaikaisia vankeja. Haastateltavat määrittelivät pitkäaikaisvangin niin, että vankilassa olemista tulee olla vuosia, ei kuukausia. Ei ollut kuin yksi vanki, joka oli sitä mieltä, että osastolla olisi helpompi olla, jos kaikki olisivat elinkautisvankeja. Asialla ei tosin hänen mukaansa ollut suurta merkitystä, totesi vain, että se saattaisi olla hänelle itselleen helpompaa henkisesti. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että osastolla olevat ovat rauhallisia vankeja joilla ei ole kiire mihinkään. Yksi haastateltava toi esille sen, että määräaikaista tuomiota suorittavat pääsevät lomille aikaisemmin, mikä hieman eriarvoistaa vankeja keskenään. Yleinen mielipide oli kuitenkin se, että osastolla on hyvä olla, kunhan on pitkätuomioinen vanki ja tulee muiden kanssa hyvin toimeen.

"Tuntuu vaan jotenki sellain että ois ehkä parempi et ois pelkästään elinkautisvankeja."

"Ihan samanlaisii me ollaan kaikki siel, toiset vaan on pitempää."

"Ois tosi rasittavaa jos (osaston vangit) vaihtuis joka viikko."

Aiemmin henkilökunnan tulosten yhteydessä mainittu "lusiminen" nousi esille erityisesti vankeiden haastatteluissa. Vankilassa oleminen on päiväjärjestyksen mukaista, missä tietyn aikataulun puitteissa siirrytään toiminnosta toimintoon. Viikonloput koettiin pitkäveteisiksi juuri toimintojen vähyyden takia.

"Perusärsyttävyyys kuuluu vankilaan."

"Mä oisin kuvitellu et se ois ollu hitaampaa ku se on ollu. Varsinki nyt ku on töissä taas ni menee päivät nopeesti."

"Aika matelee, nää viikonloput on välil vähä semmosii."

"Tos meillä nyt on sit päästään tekemään siellä, mut jos ajattelee koko vankilaa. Aamust lähtien ovet on kiinni ja sit tiukka 45 minuuttii tapaamisissa ja sit laittaa ovet kiinni ja avataan kahen aikaa seuraavan kerran sitton safka ja hetken pääst taas ovet kiinni ja sit ulkoiluun..."

Kaikilla vangeilla voi käydä tapaajia viikonloppuisin tapaamisaikoina. Tapaajien määrää on rajoitettu ja heidän tietonsa täytyy ilmoittaa etukäteen. Vieraat tavataan siihen varatussa tilassa tiettyinä aikoina ja koskeminen on kielletty. Ennen kuin on mahdollista päästä poistumislupalle eli niin sanotusti lomalle, yhteyksiä siviiliin voi pitää yllä ainoastaan päivittäisen puhelun, kirjeiden ja tapaamisten muodossa. Elinkautisvangit pääsevät usein ennen varsinaista itsenäistä poistumislupaa saatettuna poistumaan eli seurana on vartija tai joku muu vankilan henkilökunnan edustaja. Tällainen saatettu poistumislupa on kestoiltaan muutamia tunteja ja se voidaan myöntää vaikka kaupassa käymistä varten. Haastatelluista osa oli käynyt saateulla poistumisluvalla, osa ei ollut poistunut vankilasta lainkaan. Eräs haastateltava kertoi kuinka oli jännittänyt kauppareissua paljon, eihän hän ollut käynyt kaupassa useampaan vuoteen lainkaan. Vankien on mahdollista saada perhetapaamisia perheenjäsentensä kanssa, mikä tapahtuu vankilan tiloissa. Näissä tapaamisissa ei ole vartija läsnä tapaamistilassa ja ne kestävät kolme tuntia. Vankilan johtaja päättää oikeudesta perhetapaamisiin. Yhteydet siviiliin koettiin erittäin tärkeäksi asiaksi. Haastateltavat olivat pääosin sitä mieltä, että mahdollisuus ulkopuolisten yhteydenpitoon on riittämätöntä ja kaikki yhteydenpito ajallisesti liian lyhyttä. Lähes kaikilla haastateltavilla oli ihmisiä, jotka käyvät heitä tapaamassa vankilassa. He kokivat, että sallituissa puitteissa on mahdollisuus pitää yhteyttä siviiliin niin, etteivät välit ainakaan katkea.

Yksi haastateltavista kertoi, kuinka sukulaislapsia suojellaan siltä tiedolta, että haastateltava on vankilassa kertomalla tämän olevan lomalla ulkomailla.

"Tapaamisajat saisi olla pitempiä."

"Tapaamisten varaus, yli ymmärryksen menevä juttu."

"Toi on oikeesti iso rasite toi yhteyksien pitäminen tonne ulkopuolelle."

"Niin just eikä melkeen (puheluiden 5 minuutin raja)."

Yksi haastateltava kertoi ajatuksistaan vankilasta ennen kuin joutui sinne ja hän pohti myös juuri suomalaista rangaistusjärjestelmää seuraavallisesti:

"Ennen oli vankilanpelko, se johtu siit tietämättömydestä."

"Suomes on sentään se hyvä puoli näis tuomiois et ei oo niisanottui epätoivosii ihmisii mitkä haluu viimeseen asti välttää sitä vankilaan joutumista."

6.6 Vankien kokemuksia osaston arjesta ja näkemyksiä kehittämistarpeista

Osaston elinkautisvangeille järjestetty ryhmä kokoontuu viikoittain. Ryhmään saavat osallistua ainoastaan elinkautisvangit. Kysyttäessä rajauksesta vain elinkautisvankeihin, kävi ilmi, että kukaan ei oikein tiennyt perusteita miksi vain elinkautisvangit saavat osallistua ryhmään. Yleinen mielipide oli, että ryhmä voisi olla kaikille osaston vangeille. Vangit perustelivat sitä sillä, että eiväthän he tee eroa keskenään myöskään osastolla tuomion pituuteen liittyen. Vain yhden haastateltavan mielestä oli hyvä, että ryhmä on vain elinkautisvangeille ja hän perusteli sitä sillä, että elinkautisvankeus yhdistää. Elinkautisvankien ryhmän nähtiin tuovan arkeen pientä irtiottoa. Joka toinen viikko pidettävä ruokaryhmä tarjoaa normaalia yhdessäoloa, keskustelua ja ruoan puolesta makuja ja muistoja. Yksi pääsee sen kautta pois vankilaelämästä hetkeksi ja toinen muistaa millaista oli olla kotona ja pitää yllä arkielämäntaitoja sen kautta. Ryhmään osallistuvat toivoisivat toimintojen kohdistuvan enemmän vankilan ulkopuolelle kuten hiihtämään tai keilaamaan. Niiden tärkein elementti on vankilan ulkopuolelle pääseminen hetkeksi. Joka toinen viikko elinkautisvankien ryhmä pääsee ylimääräiselle liikuntatunnille. Ryhmä on toiminut toisen ohjaajan poissa ollessa ruoka- ja liikuntaryhmänä, myös keskusteluryhmiä on ollut.

” No ois se aika kiva et osasto kävis ku niil on se ruokajuttu, lois sellast yhteishenkee.”

Osastokokous on tarkoitettu tuomaan henkilökunta ja vangit saman pöydän ääreen keskustelemaan osastoon liittyvistä asioista. Kokouksen järjestäminen on ollut lähinnä yhden henkilökunnan edustajan vastuulla. Yli puolet haastateltavista ei ollut ehtinyt osallistua yhteenkään kokoukseen, koska he olivat olleet osastolla vasta lyhyen aikaa. Toisaalta edellisestä kokouksesta oli jo vierähtänyt useita kuukausia. Yksi vanki kertoo olevansa lähinnä kuunteluoppilaan roolissa niissä kokouksissa. Toinen vanki osaa kertoa näkemyksistään enemmän. Hänen mielestään on hyvä, että kokouksia järjestetään ja hän kokee, että henkilökunnan esimiestason edustajien läsnäolo tuo heidät lähemmäs vankeja. Haastateltavan mielestä kokoukset eivät ole juurikaan tuottaneet tulosta ja samat asiat nousevat esille kerta toisensa jälkeen. Hän toivoisi saavansa suoran vastauksen asioihin, vaikka vastaus olisi kyllä tai ei. Hän ilmaisee turhautumisensa juuri samojen asioiden käsittelystä kerta toisensa jälkeen ja siitä, kun niihin ei saa kunnollista vastausta. Haastateltavan mukaan kuitenkin joitain asioita on mennyt läpi kokouksen kautta. He ovat saaneet osastolle silityslaudat ja -raudat, verhot ja pienen kirjaston. Haastateltava mainitsee, kuinka vangit eivät uskalla puhua kokouksissa ja asioiden esille tuominen koetaan muutoinkin hankalana.

Kaikki haastateltavat osallistuivat vankilan tarjoamaan työtoimintaan. Työn tekeminen koettiin mielekkääksi ja rutiineja ylläpitäväksi. Uuden oppiminen ja käsillä tekeminen ovat merki-

tyksellisiä elementtejä työssä. Vankilan työpaikat sijaitsevat aidatun alueen ulkopuolella ja se loi merkityksen siitä, että menee töihin ja ikään kuin poistuu vankilasta. Työtoimintaan osallistuminen auttoi ajan kulumisessa ja sen koettiin tekevän vankeudesta hieman vähemmän raskasta. Erään vangin mielestä työnteolla ja mielenterveyden säilyttämisellä on iso yhteys. Pari haastateltavaa ajatteli myös hyötyvänsä oppimistaan taidoista myöhemmin elämässä ja erityisesti kun pääsevät takaisin siviiliin. Vaikka työn merkitys on toisaalta terapeutin, niin joidenkin mielestä myös hyödyllisten asioiden tekeminen koettiin tärkeäksi. Työn tekeminen koettiin yhdeksi tärkeimmäksi asiaksi vankilassa ja vankeudesta selviämiseksi.

”Kun olen työtön, olen onneton.”

”Meen töihin, mä niinku unohan tän vankilan taakse.”

”Kyl se on aika ois aika pitkä jos ei kävis töis, sil on aika suuri merkitys vangin mielenterveydelle, et jos on koko ajan samas kopis seinät rupee kaatuu päälle.”

”Pääsee töihin ja sit pääsee tulee kotiin. Tää on käytännös koti meille.”

Haastateltavat kertoivat kuluttavansa ylimääräisen ajan katselemalla elokuvia, pelaamalla korttipelejä, pelaten ”Play Station” -pelejä ja muutama kertoi kirjoittavansa. Osaston vangit pitävät myös omaa ruokaryhmää osastolla eli he kertoivat laittavansa siellä yhdessä ruokaa. Yksi haastateltavista oli iloinen hyvistä unenlahjoistaan ja kertoi nukkuvansa paljon. Yksi kertoi opiskelevansa oma-aloitteisesti.

Kysimme vangeilta miten osastoa voisi parantaa. Aluksi melkein kaikki sanoivat, ettei heillä ole minkäänlaisia ehdotuksia osaston parantamiseksi. Kysymystä tarkentaessamme, he nostivat arkisia asioita esiin. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että puheluajat olivat liian lyhyitä. Puheluiden tiukkaa rajaamista viiteen minuuttiin kaikissa tilanteissa pidettiin epätaroituksenmukaisena. Haastatellut toivat esiin näkemyksen, että muissa vankiloissa puhelumahdollisuudet ovat paremmat. Toinen vahvasti esiinnoussut asia oli osaston suihku. Se sijaitsee osaston palo-oven ulkopuolella eikä sinne pääse kuin rajattuina aikoina. Vangit kokivat, että suihkuun menemiseen liittyy aina suunnittelua ja se on aina jonkin muun asian hoitamisesta pois, esimerkiksi puhelusta tai ruokailuajasta. Yksi vanki koki ikäväksi sen, ettei sellien ovissa ole vangeille omaa lukkoa. Se mahdollistaisi vangin lukita oma sellinsä ollessaan poissa osastolta. Kun sellin ovi on auki, kuka tahansa voi mennä selliin. Hän toi asian esiin myös turvallisuusuhkana itselleen ja arveli mahdollisuutta siitä, että joku toinen vanki veisi esimerkiksi huumeita hänen selliinsä hänen ollessaan poissa. Muita esitettyjä toiveita olivat ilmanvaihdon korjaaminen, lintuverkot ikkunoihin, mattoja osaston yleisiin tiloihin ja hallussapitosään-

nösten muuttaminen mm. elokuvien lukumäärän osalta. Osasto sai lähes kaikilta rakenteellisilta puitteiltaan kritiikkiä, mutta kaikki ymmärsivät myös sen, että rakenteiden muuttaminen vaatii peruskorjauksen. Kuntosalille meneminen herätti kuohuntaa siltä osin, että sinne pääseminen on epävarmaa. Tämä johtuu siitä, että koko vankilasta pääsee vain 30 vankia kerrallaan kuntosalille. Harmitusta aiheutti tässä myös se, että kuntosalille pääsee sellaisia vankeja, jotka menevät sinne vain juttelemaan. Ylipäänsä kehittämisehdotuksissa haastateltavat olivat varovaisia, vaikka ideoita löytyi. He tiedostivat sen, ettei haaveilla ole paljon sijaa vankilamaailmassa.

”Minulla ei ole mitään vaatimuksia.”

”Toiveet pitää asettaa maltillisiksi.”

”Asennoitunu siihen et ollaan noilla mitä on ni mitä siihen turhaan mitään lisäämään.”

”Osastolle jotain urheiluvälineitä tai kuntopyörää tai jotain bilispöytää tai pingispöytää. Nää tietysti ois yks semmone mikä ois mukavaa mutta käytännössä tuskin niitä tulla saamaan ikinä.”

”Kuka tahansa voi sun selliin mennä millon tahansa (koska ovissa ei lukkoja).”

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että olisi hyvä olla omassa yksittäissellissä. Oma selli nähtiin yksityisyyttä luovana tekijänä. Yksittäissellissä olemisessa huonona puolena nähtiin sellien pieni koko. Mikäli täytyy olla toisen vangin kanssa samassa sellissä, siinä korostuu keskenään toimeen tuleminen ja siinä olisi seuraa koko ajan.

”Kun kattoo yksinäissellejä ni se on ku asuis vessassa.”

6.7 Vankien ajatuksia pitkäaikaisvankeudesta

Kysyimme haastateltavilta pitkäaikaisen vankeuden vaikutuksista heidän näkökulmastaan. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että pitkäaikainen vanki on sellainen, jolla on vuosia vankilassa tuomiota suoritettavanaan. Yksi haastatelluista kuvaili kuinka ensikertalaisena vankina ensimmäinen vuosi menee pelkästään hämmätellessä ja talon tavoille oppiessa.

Kaikki haastateltavat myönsivät, että vuosien vankilassa oleminen jättää jälkensä ja kaikilla olikin jonkinlainen selviytymiskeino. Yhteinen selviytymiskeino kaikilla tuntui olevan tulevai-

suuden suunnitteleminen. Haastatelluilla vaikutti olevan selvät näkemykset siitä, miten asiat sujuvat vapautumishetkeen asti. Yksi haastateltavista kertoi selviytymiskeinokseen yhteydet siviiliin ja hänelle oli tärkeää myös hyödyntää vankeusaika jollakin tapaa. Toista haastateltavaa auttoi luonnosta nauttiminen, huumorintaju ja se, että tietää joskus pääsevänsä pois vankilasta. Yhden selviytymistä auttavat hyvät välit kaikkiin ihmisiin ja päivärutiinien noudattaminen sekä se, ettei ajattele liikaa tulevaisuutta vaan elää päivän kerrallaan. Alkuvaihe vankeudesta oli ollut kaikille raskas ja useampi haastateltava kertoi, kuinka itsetuhoiset ajatukset olivat pyörineet mielessä tuomion alkuvaiheessa.

Tiedustelimme haastateltavilta heidän käsityksiään siitä, kuinka pitkäaikainen vankeus vaikuttaa arjen taitoihin eli onko pitkällä vankilassa olemisella vaikutusta heidän taitoihinsa selviytyä yhteiskunnassa vapauduttuaan tai haasteita arkisissa asioissa. Suurin osa haastateltavista oli sitä mieltä, ettei heillä tule olemaan vaikeuksia vapauduttuaan. Suurin osa oli siis sitä mieltä, että pitkäaikaisella vankeudella ei ole vaikutusta heidän toimintakykyynsä vankeuden jälkeen. Ainoastaan kaksi haastateltavista arveli, että tulee olemaan paljon asioita mitä tulee oppia uudelleen sekä oppia uutta vapauduttuaan koska yhteiskunta ja arkiset asiat muuttuvat heidän vuosien vankeustuomionsa aikana. Kaikkien haastateltavat pyrkivät pysymään ajan tasalla vankilan ulkopuolisista asioista seuraamalla televisiota ja lukemalla lehtiä.

”Uusia asioita tulee ja joutuu niitä oppimaan, mutta kyllä mä uskon ettei tuu ongelmaa sen kaa.”

”Tottakai niinku tietyist asioist tippuu kärryiltä tuolta, sanotaan vaikka nyt teknisestä kehityksestä... mutta kyllä se on niinku väistämätöntä et pitkässä vankeudessa tippuu tietyistä asioista.”

Kaikilla haastateltavilla oli tulevaisuuden suunnitelmissa vapautua avolaitoksen kautta. Yksi halusi avolaitokseen, jotta pääsisi maksamaan korvauksia pois. Kaikilla oli selkeä ajatus siitä millaiseen elämään he menisivät vapauduttuaan. Useilla haastateltavilla oli selvillä ketkä ihmiset kuuluvat ympärille, missä asuisivat ja mitä työtä tekisivät vapauduttuaan. Osa oli järjestänyt asiat jo valmiiksi vapautumista varten, osalta taas puuttui esimerkiksi asunto, mutta oli selvää, että sellainen tulisi hankkia. Yksi haastateltavista ehdotti, että vankilassa voisi ottaa uudestaan käyttöön niin sanotun pakkosäästön eli vangin rahankäyttöä kontrolloidaan siinä määrin, että hänelle jää vapautumisen yhteydessä väkisinikin rahaa vankitilille. Hän koki, ettei saa nykyisillä rahankäyttötaidoillaan itselleen riittävästi säästöjä vapautumista varten. Toinen taas osasi säästää rahaa ja säästikin itselleen rahaa vapautumista ajatellen.

”Kaiken joutuu alottaa alusta käytännös.” (Viittaa vapautumiseen.)

”Ku ennen oli semmonen ku pakkosäästö, semmone vois olla nykyäänki ihan järkevää monelle joka siirtyy siviiliin.”

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Osiossa 7.1 vastataan tutkimuskysymykseen ”Millainen näkemys pitkäaikaisvankien osaston vangeilla ja henkilökunnalla on osaston tarpeellisuudesta?”. Osiossa 7.2 vastataan tutkimuskysymykseen ”Millaisia tarpeita pitkäaikaisvangeilla nähdään olevan (henkilökunnan ja vankien näkökulmasta) ja miten niihin on vastattu osaston toiminnassa?”. Osiossa 7.3 esittelemme kehittämisehdotuksia Keravan vankilan pitkäaikaisvankien osastoon liittyen. Johtopäätöksissä olemme käyttäneet lähteitä, joita emme käsitelleet teoreettisessa viitekehyksessä. Tähän ratkaisuun päädyimme siksi, että haastatteluaineistosta nousi esille yllättäviä teemoja, joiden käsittelyn johtopäätöksissä näimme tärkeäksi. Näitä teemoja koskevan tutkimustiedon liittäminen viitekehykseen ei tuntunut luontevalta ratkaisulta.

7.1 Osaston tarpeellisuus

Haastatteluaineistosta nousi selkeästi esiin, että osastoa pidettiin tarpeellisena haastatellun henkilökunnan ja vankien taholta. Jos osastoa ei olisi, niin vangit suorittaisivat rangaistustaan Keravan vankilan muilla osastoilla tai muissa suljetuissa vankiloissa. Tarpeellisuutta puoltavina teemoina nousivat esille vankien turvallisuus ja välivaihe asteittaisessa siirtymisessä vapaampiin oloihin. Seuraavassa käsitellään pitkäaikaisvankien siirtoa Keravan vankilaan yleisesti ja sen jälkeen heidän sijoittamistaan pitkäaikaisvankien osastolle.

7.1.1 Pitkäaikaisvankien sijoittaminen Keravan vankilaan

Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ohjaa vankeuslaki. Siinä määritellään vankeuden täytäntöönpanon tavoite seuraavasti: ”Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana” (VankL 1 luku 2 §). Käytännössä tämä johtaa kompromisseihin tavoitteiden välillä. Rikosten estäminen vankeusaikana olisi helpompaa, jos vangit pysyisivät sellissään ympärivuorokautisesti koko tuomionsa ajan. Tämä kuitenkin heikentäisi selviytymistä vapautumisen jälkeen (Laine 2009, 33). Vankeuslain valmistelussa ”vangin omaehtoista sitoutumista on pyritty lisäämään tietynlaisella paluulla progressiiviseen järjestelmään, esimerkiksi asteittaisella siirtymisellä vankeusrangaistuksen aikana vapaampiin olosuhteisiin ja aikaistetulla vapauttamisella” (Mohell & Pajujoja 2006, 18). Haas-

tatteluissa nousi esiin, että pitkäaikaisvankien sijoittaminen Keravan vankilaan mielletään välivaiheeksi ennen mahdollista siirtymistä avolaitokseen tai vapauteen. Vaikka Keravan vankila on suljettu vankila, niin se eroaa puitteiltaan niin sanotuista muurivankiloista. Vankien puheessa pienet asiat saivat merkityksiä. He toivat esiin luonnon, jonka voi nähdä muurittomassa vankilassa. He toivat myös esiin sen, että työpaikat sijaitsevat verkkoaidan ulkopuolella ja sinne siirtymisen he kokevat konkreettiseksi poistumiseksi vankilarakennuksesta. Yksi haastatelluista vangeista kuvasi, että hän kokee keräävänsä joka päivä luottamusta siirtyessään verkkoaidan ulkopuolella työpaikalle tai liikuntasalille.

Haastatellut vangit kokivat olonsa turvalliseksi Keravan vankilassa eikä haastatteluissa tullut ilmi, että osastolle haastatteluhetkellä sijoitetut vangit aiheuttaisivat vaaraa muiden vankien turvallisuudelle. Joidenkin osaston vankien siirron taustalla Keravan vankilaan on se, että heidän turvallisuutensa on ollut uhattuna edellisessä vankilassa. Vankeuslain mukaan vangille on varattava hänen pyynnöstään mahdollisuus asua kokonaan tai osittain erillään muista vangeista, jos vangilla on perusteltu syy uskoa henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan uhattuna tai, jos erillään asumiseen on muu hyväksyttävä syy (VankL 5luku, 3§ 1mom.). Monissa vankiloissa tällaisia vankeja varten on perustettu niin sanottuja pelkääjäosastoja. Käytännössä tällaisella osastolla asuminen rajoittaa mahdollisuuksia osallistua monipuolisesti vankilan toimintoihin. Keravan vankilassa tällaista osastoa ei ole.

Ruckenstein ja Teppo ovat tutkineet pelkääjävankeja Helsingin vankilassa vuonna 2004. Syitä hakeutua asumaan erillään muista vangeista löytyi seuraavasti: ilmiantaminen, halveksitut rikokset, etninen tausta, velkaantuminen, yritys päästä eroon vankilan sisäisestä huumekaupasta, järjestäytyneiden rikollisryhmien pelko, sosiaaliset vaikeudet ja mielenterveysongelmat. Kolmasosalle pelkääjistä he eivät löytäneet selkeää syytä. Heidän tutkimistaan pelkääjävangeista 68 siirrettiin pois Helsingin vankilasta, joista 19 Keravan vankilaan. Näistä 19 yksi hakeutui eristykseen myös Keravan vankilassa ja neljä palautettiin Helsingin vankilaan. Keravan vankilaan siirto on ollut monelle omasta pyynnöstä erillään asuvalle vangille tervetullut muutos heidän tilanteeseensa. He käyvät töissä ja asuvat normaaliosastolla. (Ruckenstein & Teppo 2005, 69-92.) Haastatteluissa ilmeni vankien käsitys Keravan vankilan toimintapolitiikasta jonka mukaan toisia vankeja uhkaava vanki siirretään eikä uhattu joudu väistymään. Joidenkin osaston vankien vaihtoehto ilman siirtoa Keravan vankilaan olisi asuminen pelkääjäosastolla. Tällöin heillä ei olisi samanlaisia mahdollisuuksia osallistua työtoimintaan. Haastatellut vangit ja henkilökunta korostivat kaikki työn, opiskelun tai muun arkirutiinin tärkeyttä osana vankeusrangaistuksen suorittamista. Tämä korostuu erityisesti pitkäaikaisvangeilla.

Vangit kokivat henkilökunnan olevan lähempänä vankeja kuin heidän ollessaan aiemmissa vankiloissa. Vangit kokivat mahdolliseksi lähestyä vartijoita ilman, että muut vangit tulkitsisivat sen negatiiviseksi. Samoin asioinnin henkilökunnan kanssa sanottiin sujuvan nopeammin

kuin mihin he olivat tottuneet edellisissä vankiloissa. Haastatteluissa nousi esiin vankien mielipide siitä, että Keravan vankilassa ei ole samanlaista vankihierarkiaa kuin heidän aiemmissa sijoituspaikoissaan. Edgar, O'Donnel ja Martin ovat kuvanneet millaisista asioista koostuu vankien valtasuhteet. He jakavat sen 12 osa-alueeseen jotka ovat: rikostyyppi, tuomion pituus, työ vankilassa, voimankäyttö, taloudelliset resurssit, älykkyys, kulttuurinen tausta, verkostoituminen, huumeet, taidot, henkilökohtaiset ominaisuudet ja ikä. Näiden osa-alueiden sisällä on hyviä ja huonoja ominaisuuksia joiden lopputulos määrää vangin aseman vankiyhteisössä. (Edgar, ym. 2003, 163.)

7.1.2 Pitkäaikaisvankien oma osasto

Vankeinhoitoasian neuvottelukunnan selvityksessä todetaan, että monen pitkäaikaisvangin käyttäytymiseen saattaa vaikuttaa vankilaosaston rauhallisuus (1998, 49). Haastatteluissa tuli esille, että osastolla ei ole ilmennyt järjestysrikkomuksia viimeisen vuoden aikana. Haastatellut vangit toivat esille useassa yhteydessä osaston rauhallisuuden ja painottivat sen tärkeyttä. Tärkeimpänä keinona rauhallisuuden takaamiseksi he näkivät onnistuneen vankisijoittelun. Osaston rauhallisuudella vangit tarkoittivat sitä, että osastolle ei siirretä vankeja, jotka mahdollisesti syyllistyisivät järjestysrikkomuksiin. Tämän lisäksi rauhattomuutta aiheuttaisi liian suuri vaihtuvuus, jota aiheuttaisivat lyhyttuomioiset vangit. Vaihtuvuuden lisäksi he saattavat aiheuttaa helpommin järjestysrikkomuksia, koska heillä ei ole niin paljoa menetettävää. Cohenin ja Taylorin tutkimuksessa Durhamin E-osaston vankien keskuudessa vallitsi lojaalisuus ja solidaarisuus, mikä on tutkijoiden mukaan lähes väistämätöntä, kun kyseessä on pieni osasto. Vankien pieni lukumäärä osastolla estää ryhmän jakautumisen merkittäviin alaryhmiin. (Cohen & Taylor 1981, 124.)

Kysymykseen siitä, onko muiden kuin elinkautisvankien sijoittaminen osastolle ongelma, emme saaneet jyrkän kielteistä vastausta. Tärkeäksi koettiin vankisijoittelussa kiinnittää huomiota vangin soveltuvuuteen osaston muiden vankien joukkoon. Lyhyttä vankeusrangaistusta suorittavien sijoittelua pitkäaikaisvankien osastolle ei pidetty hyvänä ratkaisuna. Henkilökunnan mielestä se lisäisi vaihtuvuutta osastolla ja se nähdään huonoksi asiaksi elinkautisvankien osalta, joiden täytyisi saada suorittaa tuomiotaan rauhassa ainakin osan haastateltavien mielestä. Grönholmin näkemyksen mukaan pitkäaikaisvankeja ei ole tarpeellista eritellä omalle osastolleen, mutta olisi asianmukaista järjestää heille omia ryhmätapaamisia. Hän mainitsee erityisesti tilanteen, jossa pitkäaikaisvanki on sijoitettuna laitokseen lyhytaikaisten vankien kanssa. (Grönholm 2002, 157.)

Haastateltu henkilökunta totesi, että heillä on vähäinen kokemus pitkäaikaisvangeista. Vangit toivat saman asian esille viitaten monissa kohdin Keravan vankilan taustaan nuorisovankilana.

Keravan vankilan vangit ovat iältään ja tuomioidensa pituuden puolesta hyvin heterogeeninen joukko. Pitkäaikaisvankien ollessa sijoitettuna yhdelle tietylle osastolle voi henkilökunta paremmin ottaa sen huomioon omassa toiminnassaan.

7.2 Vankien tarpeet ja miten osastolla on niihin vastattu

Määrittelemme vankien tarpeet pitkäaikaisen vankeuden aiheuttamien haittojen kautta. Haittoiksi luemme yleisesti vankilaan liittyvissä tutkimuksissa esiin nousseet kielteiset ilmiöt joiden oletetaan olevan vankeuden aiheuttamia.

Kaksi henkilökunnan edustajaa toi haastatteluissa esille laitostumisen. Heidän mukaansa haastatteluhetkellä osastolla olleissa vangeissa oli havaittavissa laitostumista. Haastatellut vangit eivät tunnistanee tätä itsessään. Yhtenä tapana ehkäistä laitostumista tuotiin esille toimintojen suuntaaminen ulkopuolelle. Esimerkkinä tästä ruokaryhmässä haetaan makuja, jotka eivät ole laitospöydän arkkipäivää. Samoin elämysten hankkiminen asioista, jotka eivät ole laitoksen jokapäiväistä arkea kuten hiihto, keilaus ja onginta. Vankeinhoitoasiain neuvottelukunnan mukaan "pitkäaikaisvangit viettävät vuosikautia ympäristössä, jossa omat valinnan mahdollisuudet ovat rajoitetut ja jossa päivittäiseen elämään liittyvät käytännön askareet on siirretty laitoksen hoidettaviksi. Tämä vaikuttaa monin tavoin vankien toimintakykyyn ja mahdollisuuksiin selviytyä vapaassa yhteiskunnassa. Vankiloissa järjestettävien arkielämän taitoja parantavien kurssien lisäksi vankien omatoimisuutta tulisi lisätä mahdollisuuksien mukaan mm. ruuanlaitossa, siivouksessa ja vaatehuollossa" (Vankeinhoitoasiain neuvottelukunta 1998, 53). David Clemmerin kehittämä käsite prismaatiosta ja sen universaaleista tekijöistä pätee joiltakin osin haastatteluissamme vangeissa. Tosin useissa haastatteluissa tuotiin esiin myös prismaatiota heikentäviä tekijöitä kuten vankien toivomus sopuisista vankitovereista, vankilan ulkopuolisten suhteiden tärkeys sekä haastateltujen vankien halukkuus osallistua vankilan toimintoihin ja työhön. (Laine 2007, 333.) Elinkautisvangeille suunnatussa ryhmässä on pyritty vastaamaan tähän tarpeeseen. Laitostumista ja prismaatiota tapahtuu kuitenkin myös pitkäaikaisvangeissa, joilla ei ole pääsyä mukaan ryhmän toimintaan.

Cohen ja Taylor ovat tutkineet vankiloiden tarjoamaa työtoimintaa ajan kuluttamisen näkökulmasta tutkimuksessaan pitkäaikaisen vankeuden vaikutuksista. Heidän mukaansa vankilatyö eroaa siviilissä tehtävästä työstä ensinnäkin laadultaan eli vankilassa tarjottava työ on usein yksinkertaista ja yksipuolista. Toiseksi, vankilassa vankien tekemä työ ei täytä yhteiskunnallisesti määriteltyä työn tarkoitusta missä opitaan ammatti, toimitaan perheen hyväksi ja tavoitellaan taloudellista hyötyä. He näkevät työnteon pyrkimyksenä kuluttaa ja jäsentää aikaa. Työssä käyminen merkitsee heidän mukaansa nöyryytystä laitoksen rutiineihin. Cohenin ja Taylorin mukaan vanki, joka kokee työnteon vankilassa mielekkääksi, on sopeutuja vanki, joka

alistuu tietoisesti järjestelmälle ja vetäytyy oma-aloitteisesti syrjään. (Cohen & Taylor 1981, 102-105, 109.) Vankien haastatteluissa nousi esiin päivärutiinien merkitys vankeudesta selviämisen kannalta. Päivärutiinien osalta esiin nousivat erityisesti työtoiminta ja sen merkitys sekä yhteyksien pitäminen siviiliin. Haastateltujen vankien mukaan työtoimintaan liittyviä tärkeitä elementtejä olivat työn mielekkyys, uuden oppiminen, ajan kuluttaminen, töihin lähteminen ja sieltä palaaminen arkielämän rutiineja ylläpitäen. Yksi haastateltava toi esille ajatuksensa työnteon ja mielenterveyden säilyttämisen välillä. Henkilökunta näki päivärutiinien ylläpitämisen myös merkityksekkäänä ja heidänkin näkemyksensä mukaan työtoiminta on merkittävässä roolissa rutiinien ja normaaliuden ylläpitämisessä.

Suurimmalla osalla haastatelluista vangeista kävi tapaajia säännöllisesti ja päivittäinen puhelu koettiin merkitykselliseksi. Puhelun tiukka viiden minuutin aikaraja koettiin epäoikeudenmukaiseksi. Yhteydenpito siviiliin koettiin suurilta osin tärkeimmäksi asiaksi. Cohen ja Taylor käsittelevät yhteyksien pitämistä ulkopuolelle, kun siitä tulee ongelma mielenterveydelle. Heidän mukaansa pitkäaikaisessa vankeudessa tapaajat ja kirjeet vähenevät ajan mittaan väijäämättä ja vangille ulkopuolisiin suhteisiin liittyvät huolet voivat muuttua jopa pakko-mielteisiksi. Heidän aineistossaan välien katkaiseminen vankilan ulkopuolelle voi olla jopa helpotus, kun ei tarvitse kantaa huolta esimerkiksi parisuhteen tilasta, kun toinen osapuoli elää tavallista elämää ulkopuolella. He havaitsivat "kaikki-tai-ei-mitään" - asenteen, missä ulkopuolisiin suhteisiin panostetaan ja eletään varjoelämää niiden kautta tai sitten suuntaudutaan kokoaan vankilayhteisöön. Näiden kahden välinen tila koetaan Cohenin ja Taylorin mukaan kaikista rankimmaksi. (Cohen & Taylor 1981, 71-79.) Yhteyksien pitämisen rajoittaminen koettiin yhtä lailla rankaksi kuten meidänkin tuloksissamme.

Haastatteluissa nousseen yleisen mielipiteen mukaan niin vankien kuin henkilökunnan osalta ei ole kovinkaan paljon asioita mitä osaston toiminnassa tulisi muuttaa tai kehittää parempaan suuntaan. Henkilökunnan edustajien esiin tuomat kehittämissuhteet tyrmättiin heti heidän omasta toimestaan vedoten vankilan resurssipulaan, vaikka yleinen varovainen toive oli, että pitkäaikaisvankien osasto voisi toimia samalla tavalla kuten vankilan WOP- tai Kisko-osasto erillään muusta vankilasta. Vangit puolestaan eivät osanneet toivoa oikein muuta kuin veistä osastolle, pidempiä puheluita ja mahdollisuutta käydä suihkussa vapaammin. Kaikki nämä ovat asioita, mitkä olivat toteutuneet heidän aiemmissa vankiloissaan. Muutoin vangit olivat oikein tyytyväisiä oloonsa. Cohen ja Taylor (1981, 108-109) viittaavat tutkimuksessaan Goffmanin kehittelemään eristäytyjä - vankityyppiin. Tällainen vanki on tyypillisesti elinkautisvanki joka sopeutuu vankilaan alistumalla ja vetäytymällä syrjään muista vangeista. Eristäytyjä ei uskalla vaatia juuri mitään itselleen ja tutkimuksen esimerkkipankki ei osannut ehdottaa muuta kuin, että kerrosten välillä voisi olla yhteiset lattiat sivukäytävien sijasta kun häneltä kysyttiin millainen täydellinen vankila olisi.

Tutkimustuloksissa kävi ilmi, että osastoa on kehitetty pitkälti vankien toiveiden mukaisesti. Osastoa perustettaessa osa henkilökunnasta kävi tutustumassa Helsingin vankilassa vastaavalaaiseen osastoon. Haastatteluissa kuvastui kuitenkin se, kuinka pitkäaikaisvankien tarpeisiin ei ole kunnolla perehdytty tutkimuksellisen tiedon perusteella, vaan osaston vangeilta saatu palaute on toiminut tarpeiden määrittelijänä. Ottaen kuitenkin huomioon edellä kuvailtu eristäytyjä- vanki ja sen yhtäläisyys haastattelemiemme vankien kanssa, voi olettaa, että vangit eivät osaa vaatia itselleen tarpeellisia asioita eivätkä he tiedosta ainakaan vankilassa ollessaan sen kauaskantoisempia vaikutuksia kuten laitostumisen. Vankien haastatteluissa havaitimme myös Johan Galtungin (Laine 2007, 339-340) esittelemän pakoreaktion paikkansapitävyyden. Pakoreaktiot tulivat esiin haastatteluissa, kun tiedustelimme erilaisten asioiden merkityksiä vankilassa olemiseen liittyen. Joku saattoi esimerkiksi painottaa puheissaan ulkomailman tapahtumien seuraamista sekä suhteita vankilan ulkopuolelle, toinen taas painotti vankilan sisällä tapahtuvia asioita. Susanna Salinin (1996) tutkimuksessa elinkautisvangeista on havaittavissa sama ilmiö.

7.3 Kehittämisehdotuksia

Keravan vankilan pitkäaikaisvankien osasto on alun perin suunniteltu elinkautisvankien osastoksi. Nyt kuitenkin kun sopivia elinkautista vankeusrangaistusta suorittavia vankeja ei ole riittävästi, osastolle on sijoitettu myös määräaikaista vankeusrangaistusta suorittavia vankeja, kuitenkin sellaisia, joilla katsotaan olevan pitkä tuomio. Haastatteluissa tuli esiin, että osaston toiminta on elinkautisvankien ryhmää lukuun ottamatta kaikille yhteistä. Vankien haastatteluissa tuotiin esiin, ettei vangeilla ollut tietoa millä perusteltiin sitä, että ryhmä on ainoastaan elinkautisvankeja varten. Henkilökunnan haastatteluista kävi ilmi, että on tehty linjaus, että ryhmä on ainoastaan elinkautisvankeja varten. Mielestämme olisi perusteltua pohtia, tulisiko ryhmän toiminnan koskettaa edes joltain osin myös määräaikaista tuomiota suorittavia vankeja tai sitten tulisi perustella hyvin miksi ryhmä on ainoastaan elinkautisvangeille. Elinkautisvankeihin liittyvissä tutkimuksissa kuten myös haastatteluissamme tuli ilmi, että elinkautisten vankien mukaan alkuvaihe tuomiosta on kaikista rankin. Pohdimmekin, olisiko heidän kohdallaan alkuvaiheessa heihin panostaminen perusteltua. Haluaisimme tuoda esiin, että myös määräaikaista tuomiota suorittavissa pitkäaikaisvangeissa voi ilmentyä ja ilmeneekin tutkimusten perusteella pitkäaikaisen vankeuden aiheuttamia haitallisia vaikutuksia. Määräaikaista tuomiota suorittavien vankien kohdalla vankeuden aiheuttamiin haittoihin ei tällä hetkellä reagoida samalla tavoin kuin elinkautisvankien osalla. Jos pitkäaikaisvankien osasto saadaan täytettyä elinkautisvangeilla, niin kysymys kuuluu: mihin pitkäaikaisvangit sitten sijoitellaan ja miten heidän tarpeisiinsa reagoidaan?

Pitkäaikaisvankien osastolta on tarkoitus siirtyä seuraavaksi avolaitokseen vapautumisen lähestyessä. Tämä asteittainen olosuhteiden vapauttaminen koetaan tarpeelliseksi. Haastatelluista kävi kuitenkin ilmi, että pitkäaikaisvankien osastolta siirryttäessä jatkumoa ei ole avolaitokseen millään tasolla osaston toiminnan puolesta. Meidän käsityksemme ja kokemuksemme mukaan, avolaitoksessa vanki kantaa hyvin pitkälti itse vastuun omasta olemisestaan ja yksittäinen vanki häviää massaan helposti. Erityishenkilöstöä ei juuri työskentele avolaitoksen puolella, ja rangaistuksen suorittaminen avolaitoksessa on pitkälti työtä ja vapaa-aikaa. Olisi pohtimisen arvoista voisiko jatkumoa seuraavaan vaiheeseen toteuttaa esimerkiksi yhdyshenkilömuodossa. Yhdyshenkilö olisi tutustunut pitkäaikaisvankien osaston toimintaan ja olisi tietoinen sen toimintaperiaatteista. Yhdyshenkilö voitaisiin osoittaa osastolta siirtyvälle vangille henkilönä, jonka puoleen voi kääntyä. Useissa akkreditoituissa ohjelmissa, joita vankilassa on osastomuodossa (esimerkiksi WOP ja Kisko), on ohjelmaan liittyvä jatkumo vapauduttuakin. Asiantuntijahaastattelussa tuotiin esille samansuuntainen ajatus jatkumon tarpeesta.

Pitkäaikaisvankien osaston henkilökunnan haastatteluissa tuotiin esiin kokemattomuus pitkäaikaisvankeihin liittyen ja henkilökunnan käsitykset osaston toiminnan tavoitteista olivat epäselviä. Henkilökunnan haastattelutilanteissa haastateltavat toivat esiin, että useisiin kysymyksiimme oli vaikea vastata, eivätkä he olleet aiemmin ajatelleet osastoon liittyviä asioita tarkastelemastamme näkökulmasta. Osaston henkilökunta kaipasi ilmiselvästi tutkimuksellista tietoa pitkäaikaisvankeudesta ja sen vaikutuksista. Haastatteluhetkellä haastateltavat kokivat, että osastoon ja sen toimintaan liittyy paljon epäselviä asioita. Osa haastatellusta henkilökunnasta ilmaisi myös sen, että heille oli epäselvää osaston toiminnan rakenteisiin liittyen kenellä on päätäntävalta mihinkin asiaan liittyen. Henkilökunnalle olisi hyvä järjestää yhteinen tapaaminen, missä selkeyttäisiin päätöksentekoon ja vastuualueisiin liittyviä rakenteita ja joihin henkilökunta voisi jokainen taholtaan sitoutua. Henkilökunnalle olisi myös hyvä järjestää mahdollisuus perehtyä pitkäaikaiseen vankeuteen ja sen vaikutuksiin jonkun ulkopuolisen toimijan taholta. Tämä olisi tärkeää myös osaston toiminnan kehittämisen kannalta.

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että osastokokous oli mahdollisuutena hyvä asia, mutta nykyisellään osastokokous ei vastaa tarkoitustaan. Vankien ja henkilökunnan yhteisen kokouksen tarkoituksena on olla työvälineenä osaston toimintaa kehitettäessä. Osastokokouksen on kuitenkin koettu jääneen ainoastaan osaston vankien vaatimusten ympärillä ja samat aiheet toistuvat kokouksesta toiseen. Vangit kokevat kokouksen turhauttavaksi yhtä lailla kuin henkilökunta. Osastokokouksen rakenteita tulisi kehittää vastaamaan paremmin tarkoitustaan. Henkilökunnalla voisi olla oma palaveri, mikä edeltäisi tai seuraisi osastokokousta. Henkilökunnan palaveri toimisi niin sanottuna johtoryhmänä ja kaikki päätökset tehtäisiin siellä. Johtoryhmässä päätettäisiin osastokokouksen asialistasta, mihin tulee myös kuulua vankien tilaisuus esitellä haluamiansa asioita. Johtoryhmän päätökset esiteltäisiin aina seuraavassa osastokokouksessa. Ehdottamamme rakenne edellyttäisi sitä, että kaikki tahot sitoutuvat sii-

hen, että kaikki päätökset tehdään johtoryhmässä. Tällä rakenteella varmistettaisiin myös se, että kaikki osaston henkilökunta tietäisi osaston tapahtumat ja linjaukset niihin liittyen. Osastokokouksessa tulisi myös palata aiemmin käsiteltyihin asioihin ja niistä mahdollisesti seuranneihin muutokseen sekä peilata niiden vaikutuksia niin henkilökunnan kuin osaston vankienkin puolelta.

8 POHDINTA

Aihetta ehdotettiin Keravan vankilasta, kun toinen opinnäytetyön tekijöistä oli opintoihin liittyvässä harjoittelussa Keravan vankilassa ja opinnäytetyön tekeminen oli vielä edessäpäin. Pari opinnäytetyön tekemistä varten löytyi vankilan avo-osastolta. Emme tunteneet toisiamme kovinkaan hyvin työtä aloittaessamme, mutta totesimme silloin, että saataisimme olla hyvä työpari työkokemuksemme kautta, kun toinen on ollut siviilipuolella yhdyskuntaseuraamustoimistossa töissä ja toinen vankilassa. Tästä onkin ollut paljon hyötyä opinnäytetyötä tehdessä, sillä molemmilla on ollut keskenään hieman erilainen näkökanta rikosseuraamusalaan ja sen asiakkaista ja nämä erot ovat herättäneet paljon ajatuksia ja keskustelua opinnäytetyön kirjoittamisen lomassa.

Olemme molemmat kokeneet työnjaon reiluksi ja yhteistyö on sujunut hyvin siitä huolimatta, että olimme melkein ventovieraita keskenämme projektia aloittaessamme. Työnjako on tehty suurelta osin molempien henkilökohtaisten toiveiden mukaan, mikä puolestaan on tuonut osaltaan mielekkyyttä tekemiseen.

Opinnäytetyöprosessi on ollut yllättävän raskas. Työtä aloittaessamme meillä oli selvät sävellet opinnäytetyön suhteen. Vaikeudet alkoivat, kun asioita piti alkaa kirjoittamaan tekstimuotoon. Olemme käyttäneet monia kymmeniä tunteja erinäisten asioiden miettimiseen mikä on aika ajoitin myös ollut rasitteena, koska välillä on tuntunut siltä, ettemme pääse työssä eteenpäin. Jokainen mietintätauko on kuitenkin antanut jotain opinnäytetyötä varten. Toinen opinnäytetyön tekijöistä on ollut koko prosessin ajan töissä ja toinen oli prosessin aikana muutama kuukauden ajan opintovapaalla. Se aika, kun toinen oli opintovapaalla, on helpottanut aikataulujen yhteensovittamista huomattavasti. Opinnäytetyötä on tehty pitkälti iltaisin ja viikonloppuisin, ja erinomaisen työskentely-ympäristön on tarjonnut kriminologinen kirjasto.

Olemme molemmat saaneet lisää tietoa pitkäaikaisvangeista ja uskomme hyötyvämmä tästä tiedosta rikosseuraamusalan työssä. Opinnäytetyön tekeminen on avartanut käsityksiämme tiedosta ja tiedon merkityksestä.

Havaitimme toistuvasti haastattelutilanteissa, kuinka esittämämme kysymykset herättivät paljon uusia ajatuksia haasteltavissa. Toivomme, että siitä alkanut ajatusprosessi kantaisi pitkälle ja heränneitä ajatuksia käytettäisiin työvälineenä osaston toiminnan ja sen rakenteiden kehittämisessä.

LÄHTEET

- Auvinen, E. 1991. Henkirikollisten vankeudessa kokemat ongelmat, ongelmatilanteiden käsittely ja tuen tarve. Psykologian laitoksen pro gradu. Jyväskylän yliopisto.
- Cohen, S. & Taylor, L. 1981. Mielenterveyden säilyttäminen - tutkimus pitkän vankeuden vaikutuksista. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 2/1986. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Dhami, M., Ayton, P. & Loewenstein, G. 2007. Adaptation To Imprisonment - Indigenous or Imported? *Criminal Justice and Behavior*. Vol. 34, No. 8. 1085-1100.
- Edgar, K. & O'Donnel, I. & Martin, C. 2003. *Prison Violence: The dynamics of conflict, fear and power*. Portland: Willan Publishing.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 6. painos. Tampere: Vastapaino.
- Goulding, D. 2007. *Recapturing Freedom. Issues relating to the release of long-term prisoners into the community*. Sydney: Hawkins Press.
- Grönholm, A-K. 2002. Pitkäaikaisvangit. Teoksessa Salminen, M. & Toivonen, K. (toim.) *Vankeinhoidon perusteet*. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma, 153 - 163.
- Hartoneva, A. 2002. Normaalisuusperiaate Suomen vankeinhoidossa. *Rikosseuraamusviraston julkaisu* 3/2002. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.
- Junninen, M. 2008. Suomalaisten vankiloiden turvallisuus. *Rikosseuraamusviraston julkaisu* 5/2008. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto.
- Kivivuori, J. & Lindeborg, H. 2009. Lyhytaikaisvanki- Tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäkulusta ja rikollisuudesta. *Rikosseuraamusviraston julkaisu* 2/2009. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 248. Helsinki: Hakapaino.
- Laine, M. 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. *Acta poenologica* 1/2007. Tietosanoma. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.
- Laine, M. 2009. Yksinäissellin paluu. Artikkel. *Haaste-lehti* 2/2009. s.32-33.
- Lohi, J. 2002. Vankilaturvallisuudesta. Teoksessa Salminen, M. & Toivonen, K. (toim.) *Vankeinhoidon perusteet*. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma, 99 - 109.
- Mohell, U. & Pajuoja, J. 2006. *Vankeuspaketti*. Vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Tallinna: Tietosanoma.
- Mäkinen, K. 2007. *Organisaation strateginen kokonaisturvallisuus*. Helsinki: Edita.
- Myhrberg, P. 2007. *Vangin asema ja valvonta*. Vantaa: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus (RSKK).
- Pahlsten, M. 2000. *Laitosturvallisuus rangaistusten täytäntöönpanon osana*. Syventävien opintojen tutkielma. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.
- PerustusL 731/1999

Rapeli, H. 2009. Elinkautisvankien arkiselviytyminen. Kehittämishanke. Psykoterapeuttisten vuorovaikutustaitojen ammatilliset erikoistumisopinnot. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Reiman, T. & Oedewald, P. 2008. Turvallisuuskriittiset organisaatiot. Helsinki: Edita.

RikosL 1889/39

Rikosseuraamusasiakkaat 1.5.2010. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 2/2010. <http://www.rikosseuraamus.fi/51183.htm> viitattu 27.10.2010

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Ruckenstein, M. & Teppo, A. 2005. Vankien väliset valtasuhteet ja väkivallan pelko suljetussa vankilassa. Rikosseuraamusviraston julkaisu 1/2005. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto.

Salin, S. 1996. Elinkautisvangit. Elämäähän se on muurien tälläkin puolella. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 5/1996. Helsinki: Edita.

Taipale, R. Haastattelu 18.4.2011 Vantaalla.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Vankeinhoitoasiain neuvottelukunta. 1998. Selvitys pitkäaikaisvangeista. Vankeinhoitoasiain neuvottelukunnan julkaisu nro 10. Helsinki: Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto.

VankL 767/2005

Väkeväinen, N. 2003. Keravan vankila - vankeinhoitoa vuosituhaten vaihteessa. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 2/2003. Vantaa: Dark.

Väkeväinen, N. 2005. Murhasta tuomittuna -elinkautista vankeutta suorittavien naisten elämä vankilassa. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos.

Zamble, E. & Proporino, F. 1988. Coping, Behavior, and Adaptation in Prison Inmates. New York: Springer-Verlag.

Rikosseuraamuslaitoksen internetsivut. <http://www.rikosseuraamus.fi/49205.htm> (viitattu 16.4.2011.)

Rikosseuraamuslaitoksen internetsivut. <http://www.rikosseuraamus.fi/49146.htm> (viitattu 16.4.2011.)

Rikosseuraamuslaitoksen internetsivut. <http://www.rikosseuraamus.fi/6409.htm> (viitattu 17.4.2011.)

Wikipedia- vapaa tietosanakirja. http://fi.wikipedia.org/wiki/Esa_%C3%85kerlund (viitattu 10.3.2011.)

LIITTEET

Liite 1 Teemahaastattelun runko

TEEMA1: Osaston toiminta (henkilökunnalle ja vangeille)

- Mitä mieltä olet siitä, että osastolla on elinkautisvankeja ja pitkäaikaisvankeja?
- Mitä mieltä olet yhteisökokouksesta?
- Mitä mieltä olet osaston päiväjärjestyksestä?
- Koetko voivasi vaikuttaa omiin asioihisi osastolla?
- Koetko osaston tarpeelliseksi?
- Mitä asioita koet osastolla positiivisena/negatiivisena?
- Olisiko sinulla jotain ehdotuksia, miten osaston toiminta olisi tarkoituksenmukaisempaa?

TEEMA 2: Pitkäaikainen vankeus (vangeille)

- Onko sinulla kuinka pitkä tuomio ja missä vaiheessa tuomiota olet nyt?
- Mikä auttaa sinua kestäämään vankilassa?
- Voisiko jo vankeusaikana tehdä jotain sellaista, mikä auttaisi vapautumisen yhteydessä?
- Millainen olisi hyvä pitkäaikaisvankien osasto?

TEEMA 2: Pitkäaikainen vankeus (henkilökunnalle)

- Voisiko jo vankeusaikana tehdä jotain sellaista, mikä auttaisi vapautumisen yhteydessä?
- Millainen olisi hyvä pitkäaikaisvankien osasto?

TEEMA 3: Turvallisuus (vangeille)

- Koetko olosi turvalliseksi osastolla?
- Mikä muodostaa suurimman uhan turvallisuudellesi osastolla?
- Voisiko turvallisuuden osalta parantaa jotain? Millä keinoin?

TEEMA 3: Turvallisuus (henkilökunnalle)

- Miten osaston toiminnassa toteutuvat vankeuden täytäntöönpanon päätavoitteet turvallisuuden osalta? (rikokseton vankilassaoloaika ja täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille)
- Miten osaston toimintaa voisi kehittää turvallisuuden osalta?

Liite 2 Alustava halukkuus osallistua tutkimukseen

Ympyröi haluamasi vaihtoehto:

Haluan / En halua

osallistua haastatteluun, jonka materiaalia käytetään opinnäytetyön ”Pitkäaikaisvankien osaston kehittämistarpeet Keravan vankilassa” (työnimi) toteutusta varten.

Haastattelutilanteessa pyydetään erillinen kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta.

Nimi: _____

Liite 3 Suostumus haastatteluun

Laurea ammattikorkeakoulu
Tikkurilan toimipiste

SUOSTUMUS

Annan kirjallisen suostumukseni haastatella minua,

(Nimi ja syntymäaika)

Tikkurilan Laurean Rikosseuraamusalan sosionomin opinnäytetyöhön ja käyttää saatua haastattelumateriaalia Laurean ammattikorkeakoulun opinnäytetyössä, jonka työnimi on

”Pitkäaikaisvankien osaston kehittämistarpeet Keravan vankilassa”.

Haastatteluni käytetään vain tämän opinnäytetyön toteuttamiseen. Haastattelu nauhoitetaan ja saatu aineisto litteroidaan opinnäytetyön työstämisen ajaksi. Kun opinnäytetyö on valmis ja arvioitu, haastatteluaineisto hävitetään. Aineisto on luottamuksellista.

Henkilöllisyyteni ja yksittäiset mielipiteeni eivät tule opinnäytetyössä ilmi siten, että ne voitaisiin yhdistää minuun.

Päivä ja paikka

Allekirjoitus

Nimen selvennys